

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Lapsi-, nuoriso-, perhetyö

2011

Aila Lehtonen

PEREHDYTYSKANSIO
MARIAN KOULUN
LIEKE-OPETUKSEEN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalilan koulutusohjelma | Lapsi-, nuoriso-, perhetyö

Kevät 2012 | 63+8

Laura Närvi, Kari Salonen

Aila Lehtonen

PEREHDYTYSKANSIO MARIAN KOULUN LIEKE- OPETUKSEEN

Tämä opinnäytetyö kuvaa Marian kouluun kootun perehdytyskansion tekoprosessin. Tämän kehittämistyön tarkoituksena on ollut aloittaa perehdytyskäytännöt Lieke-opetuksessa. Perehdytyskansion tavoitteena on parantaa oppilaille annettavan opetuksen laatua sekä opastaa uusia työntekijöitä ja harjoittelijoita suhtautumaan sekä toimimaan kehitysvammaisten kanssa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tämän opinnäytetyöprosessin aikana saatiin koottua Marian koulun Lieke-opetukseen perehdytyskansio. Se on yleisluontoinen ohjeistus Lieke-oppilaiden kanssa toimimiseen. Se ei sisällä luokka- tai oppilaskohtaisia toimintaohjeita.

Kansion koonnissa pidettiin tärkeänä olennaisen tiedon kirjaaminen ja kansion koon pysyminen inhimillisenä. Näiden syiden takia kansio on jaettu erivärisin sivuin ensisijaisesti tutustuttaviin osioihin ja myöhemmin tutustuttavin. Jotta perehdytyskansio olisi käytännössä toimiva, tulokkaita hyödyttävä teos, sen päivitys koettiin tärkeäksi.

Perehdytyskansio on koottu Lieke-opetuksen työntekijöiden yhteisen suunnittelun pohjalta. Suunnittelua on tehty yhteisissä palaverissa ja keskusteluissa. Näistä kokoontumisista on tehty muistiinpanot, jotka ovat olleet perusmateriaalia kansion teemojen käsittelyyn. Kansioon on liitetty myös perehdytykseen ja erityisopetukseen liittyvien käsitteiden määrittelyt.

Opinnäytetyöraportin teoreettisena viitekehystenä on konstruktivismi. Perehdytykseen liitettynä tämä teoria kannustaa jalostamaan aikaisemmin opittua tietoa ja huomioi myös tulokkaan merkityksen perehdytyksessä. Konstruktivistinen näkemys luo näin pohjan vastavuoroisuudelle, joka on lähtökohta Lieke-luokissa vallitsevaa, keskustelevaa ilmapiiriä hyödyntävälle perehdytykselle.

ASIASANAT: harjaantumisopetus, integroitu opetus, kehitysvammaisuus, perehdyttäminen, työelämä

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social Services | Child care, youth and family work

Spring 2012 | 63+8

Laura Närvi, Kari Salonen

Aila Lehtonen

ORIENTATION FOLDER TO MARIA'S SCHOOL LIEKE -EDUCATION

This thesis describes Maria's school assembled The produced material-making process. This development has been to start manners of orientation in Lieke education. The produced material is to improve the quality of education provided to students and to guide new employees and trainees as well as to respond to the mentally appropriate manner.

This thesis was collected during the process of Maria`s School Lieke-teaching guidebook. It is a general guidance Lieke students in how to deal with. It does not contain any class or pupil operating instructions.

Folder to collate relevant information was considered important recognition and size of the folder to stay a human. For these reasons, the folder is shared printing with pages in accessible sections of the primary and later reviewed. In order guidebook would be practicable, for the benefit of newcomers to the work, it was seen as an important update.

Guidebook contains Lieke-teaching employees on the basis of a common design. Design has been made in joint meetings and discussions. These gatherings have been the notes that have been material to the basic themes folder handling. Folder is also connected to the orientation of special education and related concepts, definitions.

This thesis is a theoretical framework of constructivism. Orientation attached to this theory encourages refine previously learned information, and also takes into account the importance of induction newcomer. Constructivist view, thus, creates the basis for reciprocity, which is the starting point for current classes, Lieke, deliberative atmosphere utilizing induction.

KEYWORDS:teaching disable pupils, integrated learning, mental retardation, orientation, work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 LIEKE-OPPILAIKEN OPETUSJÄRJESTELYT	11
2.1 Perusopetus	11
2.2 Erityisopetus	11
2.2.1 Pidentetty oppivelvollisuus	12
2.2.2 Integraatio	12
2.2.3 Kehitysvammaisuus	13
3 MARIAN KOULUN LIEKE-OPETUS	15
3.1 Lieke-opetuksen toimintaympäristö	15
3.2 Marian koulun integraatiokäytännöt	16
3.3 Lieke-opetuksen haasteet	16
4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KÄSITTEET	18
4.1 Konstruktivismi oppinnäytetyön teoreettisena lähtökohtana	18
4.2 Perehdytys	20
4.2.1 Perehdytyksen tavoitteet	22
4.2.2 Perehdytyksen hyödyt	23
4.3 Perehdytyskansio	25
4.4 Hiljainen tieto	26
5 PEREHDYTYS LIEKE-OPETUKSESSA	28
5.1 Perehdytyksen arvopohja	28
5.2 Perehdytystarve	29
5.3 Perehdytyskansion tavoitteet	29

6 PEREHDYTYSKANSIO-PROSESSI	32
6.1 Prosessin suunnittelu	32
6.2 Prosessin aloitus	36
6.2.1 Yhteinen suunnittelu	36
6.2.2 Perehdytyspalaverit	37
6.3 Esivaihe	42
6.4 Perehdytyskansion ja opinnäytetyöraportin työstäminen	43
6.5 Perehdytyskansion alustava runko	45
6.6 Tarkistusvaihe	46
6.7 Perehdytyskansion ja raportin viimeistely	48
7 OPINNÄYTETYÖN AINEISTO	51
7.1 Aineistot	51
7.2 Aineiston dokumentointi	52
7.3 Materiaalin käsittely	53
8 PEREHDYTYSKANSIO	54
8.1 Perehdytyskansion sisällön synty	54
8.2 Perehdytyskansion ulkonäkö ja käytettävyys	56
8.3 Perehdytyskansiosista saadut kommentit	57
9 PROSESSIN ARVIOINTI JA POHDINTA	58
KUVIOT	
Kuvio 1. Lieke-opetuksen perehdytyskansio-prosessi	
LIITTEET	
Liite 1. ”Perehdytysfläppi”	

Liite 2. Muistio perehdytyspalaverista 4.3.2011

Liite 3. Muistio perehdytyspalaverista 30.3.2011

Liite 4. Muistio perehdytyspalaverista 8.4.2011

Liite 5. Muistio perehdytyspalaverista 3.5.2011

Liite 6. Muistio palavereista 4.-5.10.2011

Liite 7. Perehdytyskansion sisällysluettelo

1 Johdanto

Perehdytyksen tarkoituksena on tukea ja opastaa työpaikkaan tulevaa tai jo siellä olevaa, uutta omaksuvaa työntekijää niin, että hän pystyy suoriutumaan uudessa tehtävässään mahdollisimman hyvin. Kattavasti ja vuorovaikutuksellisesti toteutettuna perehdytys kehittää myös koko työyhteisöä.

Tein toiminnallisena opinnäytetyönäni perehdytyskansion Marian koulun Lieke-opetukseen. Työskentelin koko perehdytyskansio-prosessin ajan Lieke-opetuksessa yläkoululaisten opettajana. Prosessi kesti kevättalvesta 2011 syksyyn 2011 asti.

Lieke-opetus on perusopetusta, jota annetaan oppilaille, joilla on lieviä kehityksen viiveitä ja häiriöitä. Aikaisemmin tästä lähinnä lievästi kehitysvammaisille annettavasta opetuksesta käytettiin nimitystä harjaantumisopetus, EHA1-opetus. Marian koulu on yksi Salon kaupungin perusopetuksesta vastaavista alakouluista. Fyysisesti koulu sijaitsee Halikon koulukeskuksessa, jossa toimii myös Armfeltin koulu, joka on peruskoulun yläkoulu. Lieke-opetuksen yläluokan oppilaita integroidaan Armfeltin koulun valinnaisainetunneille.

Olin keskustellut työyhteisössäni perehdytyskansion tekemisestä jo sosionomiopintojeni ensimmäisenä vuotena. Sen merkitys ymmärrettiin ja se koettiin tervetulleeksi avaukseksi mahdollisesti myöhemmin kehitettäville, laajemmille perehdytyskäytännöille. Perehdytyskansioprojekti sai tällöin hyväksynnän sekä Lieke-luokan opettaja, erityisluokanopettaja Kristiina Koljoselta että Marian koulun rehtori Riitta Loiskeelta. Opinnäytetyöaiheeni sai näin toiminnallisessa opinnäytetyössä vaadittavan työelämälähtöisen kehittämistyö -statuksen.

Koulussa työskenneltäessä kaiken toiminnan tulee alkaa oppilaslähtöisestä asenteesta. Siellä työskentelee monia ammattiryhmiä siivoojista opettajiin ja työntekijöinä on henkilöitä, joiden työtavoissa voi olla huomattaviakin eroja. Näiden ammattilaisten niin oppilaita kuin työtovereitakin koskevan toiminnan

perustana tulee olla kaikkien tasa-arvoinen, ihmislähtöinen kohtelu. Kun kyseessä on ihmisten kanssa tehtävä arvokas koulutus- ja kasvatustyö, säännöllisesti toistuvat arvokeskustelut muistuttaisivat koulun henkilökuntaa työn perimmäisestä tarkoituksesta. Tällä tavalla työn merkitystä ja eettisiä näkökohtia pohdittaessa ehkä oivallettaisiin enenevässä määrin myös perehdytyksen tärkeys.

Tasa-arvoisuus ja ihmislähtöisyys tulee olla perehdytyksenkin lähtökohtia, jolloin kunnioitetaan myös uutta työntekijää, huomioidaan hänen taustansa ja vahvuutensa. Tämän vastavuoroisuuden tiedostaminen antaa perehdytykselle mahdollisuuden tarkastella ja kehittää vallitsevia toimintatapoja ja asenteita. Samalla työntekijöille niin uusille kuin vanhoillekin avautuu konstruktivismille ominainen reflektoinnin mahdollisuus.

Lieke-opetus poikkeaa peruskoulun yleisopetuksesta monella tavalla. Lieke-oppilaat, jotka ovat pääsääntöisesti kehitysvammaisia, ovat oma erityinen ihmisryhmänsä, joiden kasvattaminen ja opettaminen vaativat ammattitaitoa, laajakatseista suhtautumista elämään ja monenlaisia erityistaitoja. Lieke-opetuksessa opettajat ja avustajat työskentelevät tiimeinä ja Lieke-luokkien välinen yhteistyö on tiivistä. Oppilaita tulee kohdella yksilöinä huomioiden ensisijaisesti heidän kehitystasonsa ja vasta toiseksi heidän ikänsä. Lieke-oppilaiden opetus perustuukin aina HOJKS:iin (=henkilökohtainen opetusjärjestelyjä koskeva suunnitelma). Edellä mainitut seikat luovat tarpeen kattavalle perehdytykselle.

Tiimityöskentelyperinne ja yhteistyöhenki antavat hyvät mahdollisuudet käydä Lieke-opetuksessa edellä peräänkuuluttamaani perehdytyksellekin merkityksellistä arvokeskustelua. Siellä vallitseva vuorovaikutuksellinen työote antaa mahdollisuudet hyviksi koettujen työkäytäntöjen jatkumiseen ja erityistaitojen opetteluun. Näin ollen Lieke-opetuksen puitteet ovat suotuisat hedelmällisen, keskustelevan perehdytysilmapiirin luomiseen, jossa kuunnellaan myös tulokasta.

Opinnäytetyöni on projektiluonteisen kehittämistyön kuvaus. Perehdytyskansioon tulevien teemojen kokoamiseen on osallistunut koko Lieke-opetuksen henkilökunta sekä Marian koulun ja Armfeltin koulun rehtorit. Mukana olivat myös Lieke-opetukseen tutustuneet koulunkäyntiavustajaharjoittelija ja sosionomiopiskelija. Opinnäytetyöni pohjaksi olen tutustunut Marian ja Armfeltin kouluille tehtyihin perehdytyskansioihin sekä aikaisemmin tehtyihin toiminnallisiin opinnäytetöihin.

Perehdytyskansio-projektiin osallistuneiden henkilöiden keskusteluissa ylitse muiden noussut teema oli integraatio. Sitä käsiteltiin niin perehdytyspalavereissa kuin Marian ja Armfeltin koulun rehtoreiden kanssa käydyissä keskusteluissakin. Integraatiokäytännöt leimaavat Lieke-opetuksen arkea. Vahvimmin ne näkyvät yläkouluikäisten Lieke-oppilaiden lukujärjestyksessä. Avustajan työhön ne tuovat välillä stressaavankin leimansa. Ei ole helppoa olla aikuisena teinien joukossa esimerkiksi välitunneilla ja teknisissä töissä, jolloin mopoikäisten poikien touhut eivät aina ole esimerkillisiä. Linjan vetäminen siihen, puuttuuko myös yleisopetuksen oppilaiden käytökseen vai keskittykö vain siihen integroitavaan Lieke-oppilaaseen, aiheuttaa usein päänvaivaa. Integraatiotilanteet ovat usein siis raskaita niin oppilaalle kuin avustajallekin. Ellei työntekijällä ole tiedossa arvoperusta, jonka pohjalta integraatiota on ryhdytty toteuttamaan, arjen käytännöt sen toteuttamiseksi saattavat tuntua pelkästään rasittavilta. Näin ollen perehdytettäessä uusia työntekijöitä Lieke-opetukseen integraation arvoperustan selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Näiden syiden takia myös tässä opinnäytetyöraportissa integraatio-teema esiintyy toistuvasti.

Opinnäytetyössäni selvitän aluksi työn taustan, joka pitää sisällään työympäristön kuvauksen ja opinnäytetyöni tavoitteen aloittaa perehdytyskansion kehittämisen. Selvitän samalla myös perusopetukseen liittyviä käsitteitä ja Lieke-opetukseen olennaisesti kuuluvat määrittelyt kehitysvammaisuudesta, integraatiosta ja harjaantumisopetuksesta.

Perehdytykseen liittyvät käsitteet määrittelen omassa kappaleessaan teoreettisen viitekehyksen kera. Perehdytyksen lainsäädännölliset veloitteet

olen huomionut perehdytyskansion yleisessä osuudessa, joten niitä en ole käsitellyt tässä raportissa. Opinnäytetyöni lopussa on perehdytyskansio-prosessin kuvaus. Prosessi alkoi keväällä 2011 ja päättyi syksyllä 2011. Sen kuvauksessa olen käyttänyt Turun ammattikorkeakoulun yliopettaja Kari Salosen mallia toiminnallisen opinnäytetyön vaiheista. Opinnäytetyöraportissa ja perehdytyskansiossa käytetty aineisto ja sen kokoamisessa käytetyt menetelmät on kuvattu aineisto-kappaleessa. Kokoamamme perehdytyskansion sisältöä, ulkonäköä ja käytettävyyttä käsittelen omassa kappaleessaan. Opinnäytetyöni päättävä pohdintaosuus sisältää työskentelyprosessin arviointia ja nykyisten perehdytyskäytäntöjen kuvausta, niiden kritiikkiä ja toiveita tulevaisuuden suhteen.

2 Lieke-oppilaiden opetusjärjestelyt

2.1 Perusopetus

Peruskoulu on perusopetusta antava koulu, jossa lähes kaikki Suomen kansalaiset suorittavat oppivelvollisuutensa. Peruskoulun säädöspohja on perusopetuslaissa ja -asetuksessa 628/1998, 852/1998.

Peruskoulun tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. (Perusopetuslaki 2. §.) Lain lisäksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004 käsitellään perusopetuksen arvopohjaa, joka määrittellään sisältäen ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon ja ympäristön huomioiminen sekä monikulttuurinen suvaitsevaisuus. Samalla peräänkuulutetaan opetuksen monipuolisuutta. (Opetushallitus 2004, 12.)

2.2 Erityisopetus

Perusopetuslaissa määritellään erityisopetus seuraavasti:

17§ Erityisopetus

”Oppilaalla, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Jos oppilaalle ei vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun niihin verrattavan syyn vuoksi voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. Erityisopetus järjestetään mahdollisuuksien mukaan muun opetuksen yhteydessä taikka muutoin erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)” (Perusopetuslaki 17. §).

2.2.1 Pidennetty oppivelvollisuus

Pidennetyt, 11-vuotisen oppivelvollisuuden avulla voidaan turvata oppilaan oppivelvollisuuden suorittaminen. Pidennetyt oppivelvollisuuden perusteena on lapsen sairaus, vamma, kehityksen viivästyminen, tunne-elämän häiriö tai muu vastaava syy. (Perusopetuslaki 17§:n 2.mom.) Pidennetty oppivelvollisuus edellyttää erityisopetuksen ottamis- tai siirtopäätöstä ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimista (HOJKS). Oppilaan tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen voidaan arvioida jo ennen oppivelvollisuuden alkamista. (Perusopetuslaki/asetus 15§.)

Harjaantumisopetus kuuluu pidennetyt oppivelvollisuuden piiriin. Lievästi ja keskiasteisesti kehitysvammaisten opetuksesta käytetään lyhennystä EHA1 ja vaikeasti kehitysvammaisten opetuksesta lyhennystä EHA2. Salo on ottanut käyttöön nimitykset: Lieke EHA1 -opetuksesta ja Vaike EHA2 -opetuksesta. Näin ollen Marian koulun harjaantumisopetusta nimitetään Lieke-opetuksiksi. Harjaantumisopetus on osa erityisopetusta ja siten osa perusopetusta. Se lasketaan kaiken erityisopetuksen tavoin myös kasvatuksellisen kuntoutuksen piiriin (Merimaa & Virtanen 2007, 64).

Jokaiselle oppilaalle, joka on siirretty harjaantumisopetukseen, on laadittava opetussuunnitelmaan perustuva, henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Suunnitelman tehtävänä on tukea oppilaan yksilöllistä oppimisprosessia pitkäjänteisesti. Siihen kirjataan kokemukset opetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista, jotka tukevat oppilaan kehitystä ja oppimista. Se laaditaan yhteistyössä oppilaan huoltajien, opettajan ja asiantuntijoiden kanssa. Suunnitelman toteutumista tulee seurata säännöllisesti. (Opetushallitus 2004, 28.)

2.2.2 Integraatio

Integraation perusta on normalisaatioajattelussa. Tällöin pyritään vähentämään poikkeavuudesta aiheutuvaa etäisyyttä helpottamalla vammaisen ja ympäristön kohtaamista. (Murto1992, 29.)

Integraatio koulumaailmassa mahdollistaa kehitysvammaisten oppilaiden vuorovaikutuksen niin sanottujen vammattomien kanssa. Työskentely ja leikki integroidussa ympäristössä tuovat heille mahdollisuuksia ystäväystyä yleispuolen oppilaiden kanssa ja näin heitä auttetaan sosiaalisten taitojen oppimisessa. Samalla vaikutetaan yleisopetuksen oppilaiden asenteisiin parantavasti. (Ikonen 1998, 274 - 275.)

Integraatio voi olla joko yksilö- tai luokkaintegraatiota. Yksilöintegraatio tarkoittaa sitä, että vammaista oppilasta opetetaan yleisopetuksen opetusryhmässä vammaisen oppilaan erityistarpeet huomioiden. Pelkkä yleisopetuksen luokkaan sijoittaminen ei siis vielä ole integraatiota. Luokkaintegraatiossa kokonainen vammaisten opetusryhmä on sijoitettu tavallisen koulun yhteyteen. Erityisluokan sijoittaminen yleisopetuksen kouluun ei ole vielä integraatiota, vaan vasta sitten, kun oppilaat toimivat yhdessä muiden oppilaiden kanssa ohjatuissa tilanteissa. (Murto 1992 ; Moberg 1998, Koljoson 2010, 137-138 mukaan.)

Kasvatuksellisesti integraatio mahdollistaa vammaisille oppilaille iänmukaisen mallin ja yhteistoiminnan ikätovereidensa kanssa. Samalla luodaan mahdollisuudet niin sanottujen ei-vammaisten oppilaiden asennekasvatukseen. (Murto 1992, 23.) Halikon koulukeskuksessa tällaiselle molempia osapuolia hyödyttävälle integraatiolle on luotu suotuisat mahdollisuudet. Oppitunti-integraation lisäksi välitunti- ja ruokailutilanteet sekä lukuvuoden juhlat toteutetaan tässä hengessä.

2.2.3 Kehitysvammaisuus

Lieke-oppilaat ovat henkilöitä, joilla on lieviä kehityksen viiveitä ja häiriöitä. Koulumaailmassa on tähän asti puhuttu lievästi kehitysvammaisista, mutta viime vuosina termiä kehitysvammainen ei enää suositella koulussa käytettäväksi. Tämän uudistetun käytännön takana on pyrkimys olla leimaamatta EHA-opetuksen oppilaita, koska kaikki tämän opetuksen piirissä olevat eivät ole kehitysvammaisia.

Kehitysvammalaki (1977) määrittelee kehitysvammaisen henkilöksi, jonka henkinen toiminta tai kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja (Kehitysvammalaki 1977, 519/77).

Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa hermoston vammojen ja vaurioiden lisäksi aivojen kehityshäiriöitä. Usein niihin liittyy älyllisten toimintojen vajavuus= älyllinen kehitysvammaisuus (retardatio mentalis). (Kaski ym. 2001, 20.) Siinä vammaisuus määritellään toimintavajavuuksiin ja haittoihin. Määritelmän mukaan vammaisuus syntyy silloin, kun vammaisen kohtaa ns. ei-vammaisille rakennetun yhteiskunnan, tällöin haitan vaikutukset nähdään suhteessa olosuhteisiin. (Hiltunen ym.2008, 50)

Kehitysvammaisuuden asteen mittarina on käytetty kansainvälistä tautiluokitusta, joka perustuu älykkyydosamäärän arvioimiseen. Tämä ryhmittely ei välttämättä vastaa kehitysvammaisten ihmisten todellista suoriutumiskykyä. Tämä johtuu siitä, että kehitysvammaisen henkilön henkiseen ja fyysiseen suoriutumiskykyyn voivat vaikuttaa myös lisävammat ja henkilökohtainen kokemustausta. Arvioitaessa kehitysvammaisuuden vaikeusastetta onkin suotavaa käyttää arviointiperusteena toiminnallisten taitojen tosiasiallista tasoa ja jokapäiväiseen elämään liittyvää avuntarvetta. (<http://www.saunalahti.fi/kup/websanat.htm>= Kehitysvammahuollon tietopankki).

3 Marian koulun Lieke-opetus

3.1 Lieke-opetuksen toimintaympäristö

Marian koulu on Salon Halikossa sijaitsevan koulukeskuksen alakoulu. Oppilaita siellä on kolmisen sataa. Marian koulussa toimiin yleisopetuksen lisäksi kolme erityisopetusluokkaa, joista käytetään nimitystä E-luokat. Niissä oppilaat suorittavat peruskoulunsa erityisopetuksen pienryhmässä. Lieke-luokkia Marian koulussa on myös kolme: alaluokka, keskiluokka ja yläluokka. Näin ollen Lieke-oppilaat voivat käydä koko peruskoulunsa samassa oppimisympäristössä. Lieke-luokissa on oppilaita, joilla on lieviä kehityksen viiveitä tai häiriöitä. Opetus on entiseltä nimeltään harjaantumisopetusta lievästi kehitysvammaisille, EHA1 -opetusta. Liekeluokissa on ollut lukuvuonna 2010-11 yhteensä 19 oppilasta. Ala- ja keskiluokassa kuusi ja yläluokassa 7 oppilasta.

Lieke-luokissa työskentelee opettajan lisäksi kaksi avustajaa. Salon kaupunki ei palkkaa henkilökohtaisia avustajia. Kaikki avustajat ovat luokka-avustajanimikkeellä, vaikka osa heistä työskentelee pääsääntöisesti tiettyjen oppilaiden kanssa. Avustaja-nimike on vaihtumassa ohjaajaksi. Monissa kunnissa työskentelee jo nyt koulunkäyntiohjaajia. Salon aikuiskoulutuskeskuksessa syksyllä 2011 alkaa koulunkäyntiohjaajakoulutus, joka on entiseltä nimikkeeltään koulunkäyntiavustajakoulutusta.

Lieke-opetuksesta vastaa opettaja, jolla on päävastuu tästä. Koulunkäyntiavustaja toimii yhteistyössä opettajan kanssa. Koulunkäyntiavustajan vastuun katsotaan olevan aikuisen vastuuta lapsesta. Molemmat ammattikunnat toimivat oppilashuoltoverkoston, terapeuttien ja perheiden kanssa yhteistyössä. (Hiltunen ym. 2008, 25, 272.)

3.2 Marian koulun integraatiokäytännöt

Erityisopetusta annetaan kaikissa Salon perusopetuksen kouluissa. Erityisopetus voi olla osa-aikaista, jolloin sitä antaa laaja-alainen erityisopettaja tai kokoaikaista, jolloin sitä antaa erityisluokanopettaja. Erityisen tuen piirissä olevan oppilaan erityisopetus tapahtuu yleisopetuksen perusryhmään

integroituen tai kokonaan erityisryhmässä. Lähtökohtana ja tavoitteena on, että kaikista erityisryhmistä integroidutaan jollain tasolla yleisopetuksen. Lähikoulun opetusryhmä on aina ensisijainen oppilaan sijoituspaikka pohdittaessa kokoaikaista erityisopetusta. Tällöin integraatio omaan toveripiiriin on luontevaa niin oppitunneilla, välitunneilla kuin vapaa-aikanakin. (Salon esi- ja perusopetuksen kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin suunnitelma 17.12.2010.)

Marian koulu on integraatiokoulu. Kaikkia erityisopetuksen oppilaita, niin E-luokkalaisia kuin Lieke-oppilaitakin, integroidaan yleisopetuksen oppitunneille joko yksilöllisesti tai koko luokkana. Useimmiten Lieke-oppilaiden integraatiota tapahtuu taide- ja taitoaineissa.

Lieke-opetuksen yläkoululaisia integroidaan myös samassa Halikon koulukeskuksessa sijaitsevaan Armfeltin yläkouluun. Tällöin mahdollistetaan valinnaisaineiden huomioiminen myös Lieke-opetuksessa. Lieke-oppilaita integroidaan taito- ja taideaineisiin tekstiilityön, teknisen työn, kuvataiteen, kotitalouden ja liikunnan tunneille kunkin yläkoululaisen yksilöllisten taipumusten mukaan. Suurin osa Lieke-oppilaista pystytään integroimaan joihinkin näistä oppiaineista, mutta jokaisen oppilaan kohdalla mietitään tarkasti voidaanko oppilasta integroida, mihin oppiaineisiin ja kuinka monelle oppitunnille. Tähän vaikuttavat myös Armfeltin koulun ryhmäkoot ja käytettävissä olevat valinnaisainetuntimäärät.

3.3 Lieke-opetuksen haasteet

Marian koulun ollessa iso integraatiokoulu haasteet Lieke-oppilaiden kanssa toimimiseen ovat omanlaisensa. Oppilaita tulee ohjata käyttäytymään ikänsä mukaisesti ja samalla työntekijöiden tulee työtavoissaan ja oppilaiden kohtelussaan ottaa huomioon yleiset soveliaisuussäännöt sekä eettiset periaatteet niin, etteivät ne poikkea koulun muista työtavoista ja yleisesti hyväksyttävistä toimintatavoista. (Merimaa & Virtanen 207, 76.)Tämä asettaa isoja haasteita henkilökunnan työnteolle, koska työskennellään oppilaiden kanssa, joiden ymmärrys- ja taitotaso on pääsääntöisesti matalampi kuin yleisopetuksen oppilailla.

Lieke-opetus on kokonaisvaltaista opetusta, joka pitää sisällään oppituntien lisäksi päivittäisten toimien harjoittamisen kuten vessassa käynnit, pukemisen ja ruokailun. Oppilaat siis vaativat jatkuvaa valvontaa ja tiivistä ohjaamista tai ainakin työntekijöiltä tiedostamista, missä oppilaat kulloinkin ovat. Vaikka oppilaita tulee valvoa joka tilanteessa, täytyy pitää huolta, että työntekijöiden lakisääteiset tauko- ja työaikasäännökset toteutuvat.

Suuresta avun- ja valvontatarpeesta huolimatta työskenneltäessä Lieke-oppilaiden kanssa on pidettävä huoli, ettei heitä auteta ja ohjata liikaa. Harjaantumisopetuksen yhtenä tavoitteena on kannustaa heitä joka tilanteessa mahdollisimman suureen omatoimisuuteen. Näin ollen tasapainoileminen ohjaamisen ja oppilailta vaadittavan itsenäisen toiminnan välillä asettaa työntekijän usein ongelman eteen, kuinka toimia. (Merimaa & Virtanen 2007, 63.) Laaditun perehdytyskansion sisältö ei välttämättä anna käytännön ohjeita tähän, mutta siihen kirjatut perusperiaatteet ja arvot osoittavat varmasti suunnan, mihin pyrkiä.

4 Teoreettinen viitekehys ja käsitteet

4.1 Konstruktivismi opinnäytetyön teoreettisena lähtökohtana

Kun työkokemusta on varsinkin samalta alalta paljon, aikaisemmat kokemukset ja niihin pohjautuvat tiedot ja taidot, skeemat, ovat pohjana uuden oppimiselle (Tynjälä, 2002, 38). Konstruktivismi on pitkän työuran kehitysvamma-alalla tehneelle, refleктоivalle työntekijälle luonnollinen lähtökohta käsitellä myös perehdytystä.

Nykyisin konstruktivismi on laajentunut oppimisteorian lisäksi myös tietoteoriaksi käsittäen sekä kasvatus- että opetusteorian, jopa maailmankatsomus voi olla konstruktivistinen (Puolimatka 2002, 32). Konstruktivistinen näkemys on lähellä myös tämän opinnäytetyöntekijän omaa käsitystä elämästä ja ihmisenä kasvamisesta.

Konstruktivismiin mukaan ihminen rakentaa malleja, skeemoja ympäröivästä maailmasta ja sen ilmiöistä. Uutta tietoa organisoidaan näiden mallien mukaan. Perehdytyksessä tämä voidaan ottaa huomioon hahmottamalla perehtyjälle opittavaa malleina. Perehdyttäjät voi rakentaa näitä malleja tai auttaa perehtyjää niiden kokonaishahmotuksessa. Jotta perehtyjä jäsentäisi kokonaisuuksia, hänelle voidaan kuvata sisältöä, prosesseja ja toimintaperiaatteita. (Kupias & Peltola, 2009.)

Konstruktivistinen oppimiskäsitys korostaa oppijan aktiivista toimintaa vuorovaikutuksellisessa ympäristössä (Kaartinen 1996, 13; Kjelin & Kuusisto 2003, 43). Opetus- ja kasvatustyön luonteen vuoksi henkilökunnan tulee aktiivisesti pohtia, reflektoida yhdessä koko työyhteisönsä kanssa työnteon merkityksiä ja vaikutuksia kunkin oppilaan henkilökohtaisessa huomioimisessa tiimityötä kunnioittaen. Tällöin aikaisemman tiedon hyödyntäminen mahdollisin uusin painotuksin on jokapäiväistä. Tämä tapahtuu niin oppilaiden kuin toisten työntekijöiden kanssa käydyssä vuorovaikutuksellisessa yhteistyössä.

Perehdytyskansioon mukaan otetut, työn hyvät käytännöt ja ns. hiljainen tieto, saavat myös oikeutuksensa konstruktivistisesta lähestymistavasta. Näihin hyviin käytäntöihin on päädytty kokemuksen myötä. Täytyy vaan pitää mielessä, ettei ”hiljaistakaan tietoa” voi siirtää, vaan jokainen oppija, tässä tapauksessa perehtyjä, Kupiaksen ja Peltolan (2009, 116) sanoin rakentaa (konstruoi) tiedon uudestaan omien kokemustensa pohjalta. Edellytyksenä tälle on oppijan aktiivinen tiedon prosessointi ja ymmärrys.(Kupias & Peltola 2009, 116.) Jotta päästään hyvien käytäntöjen ymmärrykseen, työyhteisössä on käytävä pitkällistä, tiedostettua pohdintaa työnteon laajemmista merkityksistä sisältäen muun muassa aktiivisen arvokeskustelun ja eettisyyden pohdinnan. Perehtyjälle nämä arvot tulisi selvittää, että hän pystyisi ymmärtämään uuden työn, välillä ehkä mielestään oudotkin ilmenemismuodot.

Pitkän työkokemuksen myötä tullut ammattitaito on tulosta sosiaalisesta, tavoitteellisesta toiminnasta, johon kuuluu vastuullisuus ja taito perustella eteen tulevia valintoja. Koulussa tehtävä työ muuttuu aina oppilaiden kasvaessa, kehittyessä ja vaihtuessa tällöin henkilökunnan on osattava sopeutua uusiin tilanteisiin ja mahdollisesti tarkistettava toimintatapojaan. Vanha tieto ja taustat ovat kullannarvoista pääomaa, mutta on oltava uskallusta ja halua myös tietoisesta opetella uusia käytäntöjä. (Kaartinen 1996.)

Nykyään käytetään termiä ”elinikäinen oppiminen” monissa yhteyksissä. Sitä voidaan käyttää myös suunniteltaessa perehdytystä. Koulussa työskentelevien tulisi erityisesti pitää mielessä jatkuva oppiminen. Erityislasten lukumäärän lisääntyminen ja kaupunkien ja kuntien säästötoimien myötä alati niukkenevat henkilöstöresurssit tuovat kauttaaltaan haasteita koulussa työskentelevien arkeen. On muutettava ja opittava uusia toimintatapoja ja kyettävä sopeutumaan uusiin tilanteisiin ympäristö ja yhteisö huomioiden konstruktiivisesti, rakentaen uutta kuitenkin vanhaa tietoa hyödyntäen.

Kupias ja Peltola (2009) ottavat esille kirjassaan Perehdytyksen pelikentällä myös uuden työntekijän osaamisen ja kykyjen hyödyntämisen jo

perehdytysvaiheessa. Perehdytyksen ollessa vuorovaikutuksellinen ja tällä tavoin konstruktivistinen, tietoa ei tulisi vain siirtää uudelle työntekijälle vaan jo perehdytysvaiheessa tulisi luoda hedelmällisen yhteistyön ilmapiiri tiedon jakamiselle ja antaa uudelle työntekijälle mahdollisuus voimavarojensa hyödyntämiselle jo työnteon alkuvaiheessa. Tällä tavoin annettaisiin tavallaan koko työyhteisölle lupa toimia konstruktiiivisesti.

Vuorovaikutuksellinen perehdytys auttaa myös perehdyttäjää ymmärtämään työntekijän aikaisempia kokemuksia ja näkemyksiä työteosta ja yleisesti elämästä. Aikaisemmat kokemukset peilaavat uusia toimintatapoja, keskustellen näistä molemmat perehdytyksen osapuolet hyötyvät. Tietoisena aikaisemman merkityksestä, perehtyjä ymmärtää ehkä paremmin omia oletuksia ja havaintoja samalla perehdyttäjä voi yrittää auttaa perehtyjää tämän vertailun teossa. (Kupias & Peltola 2007, 117.)

4.2 Perehdytys

Tyypillistä inhimilliselle toiminnalle on sen totunnaistuminen. Samanlaisena toistuva toiminta vakiintuu rutiiniluonteiseksi, jolloin sen suorittamiseen ei tarvitse käyttää runsaasti energiaa. Totunnaistumisen myötä jokaiseen tilanteeseen ei liity toiminnan määrittelyä ja energiaa säästyy merkittävämpiin päätöksiin. Tämä rajoittaa valinnanmahdollisuuksia, mutta samalla psykologisesti helpottaa vaihtoehtoisten toimintamallien valintastressiä, joten rutiinien taustalla voidaan luoda uutta. (Berger & Luckmann 1998, 66.)

Jos Bergerin ja Luckmannin (1998) tiedonsosiologista näkökulmaa pohditaan perehdytyksen kannalta, perehdytystä olisi tarpeellista ajatella enenevässä määrin vanhojen työntekijöiden koulutuksena, jolloin panostettaisiin uusien, luovien ratkaisujen käyttöönottoon, säästävähän rutiinit energiaa juuri tähän. Vaikka perehdytyksen määritelmät sisältävät myös työntekijöiden uudelleen koulutuksen ja uuden työntekijän voimavarojen ja näkemysten huomioimisen,

yleensä perehdytys liitetään kuitenkin uuden työntekijän kokonaisvaltaiseen työnopastukseen.

Perehdytys voidaan työnopastuksen lisäksi katsoa yhdeksi tärkeimmistä työpaikoilla toteutettavista koulutuksista. Ne vaikuttavat työmotivaatioon, työturvallisuuteen, työn tuloksiin ja työyhteisön hyvinvointiin. Kysymys on oppimistapahtumasta, jonka tavoitteena on organisaatietietous, työn tavoitteiden mieltäminen, omien velvollisuuksien ja vastuiden selkiyttäminen. Samalla luodaan pohja työn kokonaiskuvan muotoutumiselle, jonka varassa suoriudutaan työtehtävistä. (Lepistö 2004, 56.) Hyvä perehdytys on onnistumisen mahdollistamista, jossa tulee huomioida laajasti työpaikan- ja tehtävien lisäksi myös yritys- ja organisaatietietous. (Manninen, toim. 2008, 90.)

Päivi Kupias ja Raija Peltola määrittelevät perehdytyksen kirjassaan *Perehdyttämisen pelikentällä* (2009): ”Perehdyttämällä tarkoitetaan niitä toimenpiteitä ja sitä tukea, joiden avulla uuden tai uutta omaksuvan työntekijän kokonaisvaltaista osaamista, työympäristöä ja työyhteisöä kehitetään niin, että hän pääsee mahdollisimman hyvin alkuun uudessa työssään, työyhteisössään ja organisaatiossaan sekä pysyy mahdollisimman nopeasti selviytymään työssään tarvittavan itsenäisesti. Laajimmillaan perehdyttäminen kehittää perehtyjän lisäksi vastaanottavaa työyhteisöä ja koko organisaatiota” (Kupias & Peltola 2009, 19).

Kupiasin ja Peltolan (2009) määritelmä on kattava ja huomioi myös perehdytyksestä saatavan laajan hyödyn. Se pitää sisällään niin työnopastuksen, alkuperehdytyksen kuin työsuhteen uudelleen järjestämisenkin. Kyseisessä kirjassa on yhdistelty eri kirjoittajien ja oppaiden käsityksiä perehdytyksestä ja saatu näin kokonaisvaltainen määritelmä siitä pitäen sisällään niin alku- ja yleisperehdyttämisen kuin työnopastuksenkin. Samalla määritelmässä huomioidaan mahdollinen työtehtävien muuttuminen vaikka työpaikka pysyykin samana. Perehdytyksen vastavuoroisuuden, työntekijän ja työyhteisön välillä, huomioiminen on ajatukseltaan myös hyvin konstruktivistinen. Tämä konstruktivistinen määritelmä on myös sellainen, joka

antaa oikeutuksen käsitellä perehdytyskansioissa myös niin sanottua hiljaista, kokemuksen myötä tullutta tietoa eli hyviä tapoja ja käytäntöjä.

Työturvallisuuskeskuksen julkaisussa: Perehdyttämisen suunnittelu ja toteutus (Kangas & Hämäläinen 2007) mainitut työntekijän oma vastuunoton tärkeys ja häneen kohdistuvien odotusten tiedostaminen korostavat myös, Kupiaksen ja Peltolan tavoin, perehdytyksen merkitystä koko työyhteisölle.

4.2.1 Perehdytyksen tavoitteet

Perehdytyksen tavoitteena on valmentaa henkilö uuteen tehtäväänsä samalla tutustuttaen hänet, työoloihin, työympäristöön, organisaatioon sekä työyhteisön tavoitteisiin, toimintaan sekä niitä koskeviin muutoksiin (Lepistö 2004, 58). Perehdytyksen tavoitteena on saada aikaan sisäinen malli työstä. Sisäinen malli on ihmisen luoma sisäinen kuva ulkoisesta ympäristöstä. Se syntyy havainnoista ja tulkinnoista ympäröivästä elämästä siihen vaikuttavat myös arvot ja tunteet. Konstruktivismi käyttää sisäisestä mallista termiä "skeema".

Skeema pitää siis sisällään ihmisen aikaisempiin kokemuksiin pohjautuvat tiedot ja taidot, joiden pohjalta hän toimii vastaavissa tilanteissa. (Kaartinen 1996, 13; Lepistö 2004, 57.) Positiivisessa hengessä toteutettu, kattava perehdytys luo henkilölle myönteisen kokemuksen annetusta työnopastuksesta ja työstä, mikä puolestaan vaikuttaa henkilön työiloon, tyytyväisyyteen ja sitä kautta työmotivaatioon (Lepistö, 2004, 57).

Työntekijän on helpompi sitoutua työhönsä, jos työnantaja jo perehdytysvaiheessa ymmärtää tarjota mahdollisuuksia ammattitaidon kehittämiseen ja hyödyntämiseen. Työnantajan huolehtiessaan asiallisesta perehdytyksestä vanhat työntekijätkin huomaavat merkityksensä ja työnsä tärkeyden, joka entisestään voi vahvistaa yritykseen sitoutumista. (Kjelin & Kuusisto 2003, 24-25.) Voidaankin sanoa, että yksi tärkeimmistä perehdytyksen tavoitteista on työntekijän sitouttaminen työhönsä.

On muistettava, että sitoutuminen työhön on vastavuoroista. Ei riitä, että organisaatio odottaa henkilöstön sitoutuvan, sen on myös itse sitouduttava sekä

henkilöstöön että tavoitteisiin. Nykyisin kun ei voida enää taata, että työsuhde olisi turvallinen ja vakaa, työnantajan on keksittävä muita teemoja, jolla se osoittaa sitoutumistaan työntekijään. Työnantaja voi sitoutua esimerkiksi siihen, että työntekijän ammattitaito kehittyy ja tätä kautta myös hänen niin sanottu markkina-arvonsa kasvaa.(Kjelin & Kuusisto 2003, 251.) Tässä on se paradoksi Kjelinin ja Kuusiston sanoin: ” mitä paremmin yritys vakuuttaa työntekijänsä siitä, että työskentely yrityksessä antaa hänelle mahdollisuuksia myös muihin työpaikkoihin, sitä varmemmin yritys pitää hänet.” (Kjelin & Kuusisto, 2003, 251).

4.2.2 Perehdytyksen hyödyt

Kupiaksen ja Peltolan (2009) mukaan parhaimmillaan perehdytyksessä on kyse uuden työntekijän osaamisen kehittämisestä sekä hänen aikaisemman osaamisen hyödyntämisestä. Se miten nämä huomioidaan, riippuu toki yrityksestä, työyhteisöstä ja tulokkaan työtehtävästä. Huolimatta siitä, että perehdytyksen painopiste olisi uuden tulokkaan osaamisen kehittämisessä, siinä tulisi huomioida tulokkaan aikaisempaa osaamista liittämällä uusia asioita hänen aikaisempiin kokemuksiin, konstruktivisesti. (Kupias & Peltola 2009, 88.) Tällaisesta motivoivasta perehdytyksestä hyötyy työntekijän ja työpaikan lisäksi myös esimies. Lepistö (2004) mainitsee, että hyötyjen jakaminen eri tahojen kesken on osittain keinotekoista, koska perehdyttämisestä saatavat hyödyt ovat yhteisiä, mutta jaottele ne silti seuraavasti:

Työntekijä hyötyy, koska

- epävarmuus ja sen aiheuttama jännitys vähenevät
- sopeutuminen työyhteisöön helpottuu
- työ on alusta alkaen sujuvampaa, kun työ opitaan tekemään oikein
- perehdyttävän kyvyt ja osaaminen tulevat paremmin esille
- työntekijän mielenkiinto ja vastuuntunto työtä kohtaan kasvavat

- ammattitaidon kehittyminen ja työssä oppiminen helpottuvat ja nopeutuvat
- laatutavoitteet saavutetaan nopeammin
- normaali ansiotaso saavutetaan nopeammin

Esimies hyötyy, koska

- tulokas opitaan tuntemaan nopeammin ja paremmin
- työongelmien ratkaiseminen helpottuu
- hyvälle yhteistyöhengelle ja yhteistyölle muodostuu peruste
- esimiehen aikaa säästyy vastaisuudessa

Työpaikka hyötyy, koska

- työn tulos ja laatu paranevat
- asenne työpaikkaa ja työtä kohtaan muodostuu myönteiseksi
- virheitä, tapaturmia ja onnettomuuksia sattuu vähemmän
- hävikin määrä on vähäisempi
- poissaolot vähenevät
- vaihtuvuus pienenee
- työvälineiden ja kalustojen huolto helpottuu ja syntyy kustannussäästöjä
- raaka-aineita ja tarvikkeita käytetään järkevästi
- hyvin hoidettu perehdyttäminen parantaa yrityskuvaa

(Lepistö 2004, 56 - 57.)

Työturvallisuuskeskuksen julkaisussa: Perehdyttämisen suunnittelu ja toteutus (Kangas & Hämäläinen 2007) mainitut työntekijän oma vastuunoton tärkeys ja

häneen kohdistuvien odotusten tiedostaminen korostavat myös, Kupiaksen ja Peltolan tavoin, perehdytyksen merkitystä koko työyhteisölle.

Kjelinin ja Kuusiston mukaan kirjassaan Tulokkaasta tuloksen tekijäksi: ”Perehdyttäminen on ilman epäilystäkään sekä yksilölle että organisaatiolle eduksi. Perehdyttämisen perustavoitteena on auttaa uusia työntekijöitä mahdollisimman pian tulemaan yhteisön toimiviksi jäseniksi: tässä ydintavoitteessa yhtyvät yksilön oppiminen, työn hallinta ja työyhteisöön sosiaalistaminen.” (Kjelin & Kuusisto 2003, 46.)

Olisi hedelmällistä, jos työyhteisö tietoisesti hyödyntäisi tulokkaan eli ulkopuolisen näkemystä työsuhteen alussa. Monissa työpaikoissa on saattaa olla jäänteitä menneisyydestä, jotka pitävät sisällään epätarkoituksenmukaisia työtapoja. Niitä ehkä pidetään itsestään selvyytenä eikä näin ollen osata kyseenalaistaa. Tulokkaan näkemyksiä ja mielipiteitä tulisikin kysyä ja kuunnella sekä avoimesti ottaa jopa kritiikkiä vastaan, rakentava kritiikki palvelisi koko työyhteisöä. (Kupias & Lepistö 2009, 29, 76.)

4.3 Perehdytyskansio

Työpaikkojen perehdytyskansioiden tulisi toimia oheismateriaalina laaja-alaiselle, vuorovaikutteiselle perehdytykselle. Siihen tutustuminen ei saisi kuitenkaan olla ainoa perehdytysmuoto. Sen sisältöjä mietittäessä tulisi teemojen lisäksi huomioida sen laajuus. Paksu opus on jo ulkonäöltään luotaantyöntävä ja tällöin todennäköisyys asioiden napakalle käsittelylle ja niiden omaksumiselle vaikeutuu.

Perehdytyskansion sisällön tulisi, muun oheismateriaalin tavoin, tukea asioiden muistamista eli oppimista (Kangas & Hämäläinen 2007, 10). Perehdytyskansion lisäksi oheisaineistoa voivat olla: tervetuloa taloon -oppaat, yrityksen toimintaoppaat, henkilöstötiedotteet, muistiot, koneiden työohjeet. Internet ja yritysten sekä kaupunkien intranetit sisältävät perehdyttämisaineistoa sähköisessä muodossa (Kangas & Hämäläinen 2007, 10 - 11).

Perehdytettävä hyötyy perehdytyskansiosta eniten, jos se toimii keskustelun välineenä perehtyjän, perehdyttäjän ja koko työyhteisön välillä. Yksin luettuna sen sisällöistä mahdollisesti herääviin kysymyksiin vastaaminen hankaloituu ja mahdollisesti kysymykset myös unohtuvat, jos niiden esittämiseen ei heti ole mahdollisuutta. Tämän keskustelun avulla myös perehdyttäjä pystyy kontrolloimaan, onko perehtyjä ymmärtänyt asian ja pitääkö joitain asioita vielä käsitellä (Kangas & Hämäläinen 2007, 10). Tällainen sosiaalisen vuorovaikutuksen perusmalli mahdollistaa yhteisen todellisuuden aikaansaamisen (Berger & Luckmann 1998, 39-40) edes hetkeksi, mikä on arvokasta ja mahdollisesti hedelmällistäkin alituisen kiireen sävyttämässä työelämässä.

4.4 Hiljainen tieto

Hiljaisen tiedon määrittelyssä on tässä opinnäytetyössä käytetty lähinnä Moilanen, Tasala, Virtainlahden määritelmää kirjasta Hiljainen tieto näkyväksi (2005). Siinä on käsitelty ikääntyvien työntekijöiden hiljaisen tiedon merkitystä ja siirtokäytäntöjä. Nämä näkökulmat sopivat myös yleisesti hiljaisen tiedon huomioimiseen ja sen merkityksen tunnustamiseen.

Arkikielessä hiljaisella tiedolla tarkoitetaan lähinnä asiantuntijuutta, joka tulee kokemuksen kautta. Hiljainen tieto vaikuttaa sekä ihmisten yksityiselämässä että työpaikalla. (Moilanen ym. 2005.) Nämä asiat osataan niin hyvin, että ne muuttuvat automaattiseksi, jolloin niiden ohjaus ei ole enää tietoista, niiden tekemiseen totutaan (Berger & Luckmann 1998, 66). Tässä opinnäytetyöraportissa ja kootussa perehdytyskansiossa käsitellään nimenomaan työpaikalla vaikuttavaa hiljaista tietoa.

Hiljaisen tiedon jakaminen edellyttää luottamuksen ilmapiiriä. Työntekijä kokee tällöin sitoutuneisuutta työorganisaation tavoitteisiin ja halu työyhteisön kehittämiseen näkyy intona kertoa omia näkemyksiä ja hyväksi koettuja käytäntöjä myös muille. (Manninen, toim. 2008, 360-361.)

Hiljaista tietoa on vaikea ilmaista muille, koska se on henkilökohtaista sisältäen omia käsityksiä, aavistuksia, näkemyksiä ja näin ollen vaikea myös siirtää

toisille. Sen siirtämiseksi työpaikoilla tulisi olla luonnollisia yhteistyö- ja vuorovaikutustilanteita. Yksi tämän tiedon siirtämisen muoto on tiivisti tehtävä tiimityö.

Perehdyttämällä vaikutetaan tulokkaan organisaatitietouteen, autetaan omaksumaan työtavat, työtehtävien sisällöt, päätöksentekotavat jne. On siis kyse uuden työntekijän kokonaisvaltaisesta sosiaalistamisesta työyhteisöön. Tämän vuoksi hiljaisen tiedon huomioiminen ja sen tiedostaminen jo perehdytystilanteessa on tärkeää. (Moilanen ym. 2005.)

5 Perehdytys Lieke-opetuksessa

5.1 Perehdytyksen arvopohja

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan arvopohjana ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Perusopetuksen tavoitteena on lisätä alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Opetusta järjestettäessä tulisi ottaa huomioon sekä erilaiset oppijat että tytöt ja pojat, antaa heille tasa-arvoiset valmiudet toimia yhteiskunnassa sekä työ- ja perhe-elämässä. (Opetushallitus 2004.)

Perehdytyksen niin kuin kaiken toiminnan koulumaailmassa tulee tähdätä oppilaiden hyvinvointiin, elämän eväiden antamiseen yhteiskunnassa selviämiseen. Koulussa työskentelevien tulisi aina muistaa työn tarkoitus ja työyhteisön tulisi ajoittain käydäkin arvokeskustelua siitä miksi ja miten oppilaiden kanssa toimitaan. Tämän toteuttamiseksi perehdytystä voitaisiin pitää yhtenä arvokeskustelun foorumina.

Perehdytyskansion tekeminen on konkreettinen osa suositeltavaa vuoropuhelua, jonka tulisi aina johtaa työn laadun parantamiseen. Kun kyseessä on koulussa tehtävä työ, laadun tulisi näkyä ennen kaikkea oppilaiden kohtelussa, opetuksen yksilökohtaisessa suunnittelussa, toteutuksessa ja tavoitteiden asettelussa niin, että suuntana on yhteiskunnassa selviäminen myös Lieke-oppilaiden osalta.

5.2 Perehdytystarve

Lieke-opetus Marian koululla on kasvanut Salon seudun kuntien yhdistymisen myötä yllättävän nopeasti, jolloin käytännön opetustyön järjestelyt ovat vieneet aikaa ja energiaa myös perehdytyksen kustannuksella. Toisaalta koulusta ehkä ajatellaan ensisijaisesti sen olevan koululaisten opiskelupaikka ja tosiasia, että se on myös useiden ihmisten työpaikka, jossa tulisi päteä yleiset työpaikkojen toimintatavat, jää huomiotta. Näin ollen muualla työelämässä toimivat käytännöt tulevat koulujen työntekijöiden arkeen mahdollisesti myöhemmin kuin muualle.

Nämä seikat ja työyhteisössä käydyt keskustelut huomioiden perehdytyskansion kokoaminen Marian koulun Lieke-opetukseen on koettu tarpeelliseksi. Näin ollen opinnäytetyön aihe on myös tekijäänsä hyvin motivoiva. (Vilka & Airaksinen 2003, 23.)

Lieke-opetuksen nykyisten työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa kävi ilmi, että kattava perehdytys tähän vaativaan työhön puuttuu lähes kokonaan. Mahdollisesti uuden työn omaksuminen ei olisi vienyt niin kauaa, jos jollain työntekijällä olisi ollut aikaa kertoa edes yleisiä käytäntöjä työstä, muutenkin kuin itse tilanteessa, oppilaiden läsnä ollessa. Liian usein vedotaan myös kiireeseen laiminlyötyä perehdytystä. Osittain tämä pitää paikkansa, mutta todennäköisesti suurin syy kattavan perehdytyksen puuttumiseen on yhdessä pohdittujen perehdytyskäytäntöjen puute.

Peruskoulu ei ole helppo paikka olla töissä. Erityislasten lukumäärä kasvaa kokoajan ja yhteiskunnan monimuotoisuus maahanmuuttajineen ja teknologiakehityksineen haastaa koulun joka päivä. Työuupumus on myös koulussa työskentelevien arkipäivää. On myös raskasta kuunnella yleisellä tasolla käytävää keskustelua resurssien vähentämisestä: luokkakoot suurenevat, avustajia vähennetään. Nämä tulossa olevat säästötoimet kuormittavat henkilökuntaa jo suunnitteluasteella. Perehdytyksestä lähtien tulisi korostaa työntekijöiden oikeutta hakea apua niin fyysisiin kuin psyykkisiin ongelmiin. Olisi myös ihanteellista, jos kouluhin saataisiin luotua ilmapiiri, jossa olisi luontevaa pyytää apua ja tukea jo ennen kuin voimat ovat täysin loppuneet.

5.3 Perehdytyskansion tavoitteet

Marian koululle on tehty pienimuotoinen perehdytyskansio yleisopetukseen, Lieke-opetuksessa sitä ei vielä ole. Marian koululla toimiviin erityisopetuksen E-luokkiin ei ole vielä tehty perehdytyskansiota. Aluksi rehtorin kanssa käydyssä perehdytyskansiota koskevassa keskustelussa pohdittiin yhteisen perehdytyskansion tekemisestä koko erityisopetukseen sisältäen niin Lieke- kuin E-opetuksenkin. Mutta keskustelun edetessä todettiin, että opetusmuodot poikkeavat niin paljon toisistaan, ettei käytännössä toimiva, yhteinen

perehdytyskansio ole mahdollinen. Mutta mahdollisesti Lieke-opetukseen tehtävä perehdytyskansio edesauttaisi myös E-opetuksen perehdytyksen kehittämistä.

Perehdytyskansion tekeminen on ensimmäinen askel Lieke-opetuksen perehdytyksen suunnittelussa. Perehdytys on asia, johon täytyy tulevaisuudessa kiinnittää entistä enemmän huomiota. Marian koulun Lieke-opetus on jo nyt parin viime vuoden aikana laajentunut yksiluokkaisesta opetuksesta kolmen luokan kokonaisuuteen, johon avustajien määräaikaiset työsopimukset samoin kuin opettajavaihdoksetkin tuovat haasteita ja tarve hyvin järjestettyyn perehdytykseen on ilmeinen.

Kokonaisvaltainen perehdytyksen suunnittelu on asia, joka vaatii tarkkaa suunnittelua ja vastuiden jakamista ollen myös aikaa vievää, varsinkin, jos se tehdään työajan puitteissa. Lieke-opetukseen tehtävän perehdytyskansion tavoitteena on olla lähtökohta jatkossa suunnitellusti toteutettavalle, kattavalle perehdytykselle.

Aluksi oli tarkoitus suunnata perehdytyskansio avustajille, onhan opinnäytetyön tekijä itse tehnyt sitä työtä vuosia. Mutta asiaa harkittuaan ja saadessaan erityisluokanopettajan pestin vuodeksi hän ja koko työyhteisö totesi, että tämä rajaus on turha. Samat periaatteet ja käytännöt koskevat myös opettajia ja opettajien sijaisia. Lieke-opetus on painokkaasti tiimityötä, jossa opettajan ja avustajan työnteon rajat häilyvät. Eroavaisuuksia on lähinnä vastuiden jakamisessa ja opetuksen suunnittelussa. Nämä erot on tietysti huomioitava kansion sisällöissä.

Lieke-opetuksen henkilökunnan mielestä hyvän perehdytyskansion tulisi olla kirjallinen yhteenveto tulokkaalle opetettavista asioista. Yhteenvedon luonteeseen kuuluu, että siinä on mukana vain oleelliset asiat. Tämä ainakin niin, että sisältö olisi jaettu ensisijaisesti tutustuttaviin sekä syventäviin osioihin, joihin voisi tutustua esimerkiksi sen jälkeen, kun työntekijä olisi jo hiukan tehnyt

uutta työtänsä. Tällainen perehdytyskansion malli on käytössä Armfeltin yläkoulussa.

Vaikka sovittuja perehdytyskäytäntöjä ei varsinaisesti Lieke-opetuksessa olekaan vielä, tavoitteena olisi, että perehdytyskäytännöksi otettaisiin perehdytyskansion hyödyntäminen nimenomaan vuorovaikutteisessa perehdytyksessä, jossa osapuolina nimetyn perehdyttäjän lisäksi olisi niin perehtyjä kuin koko työyhteisökin. Tärkeää olisi luoda myös sen päivityskäytännöt. Päivitys tuo esille työntekijöiden ammattitaidon kasvun ja yhteisön alati muuttuessa konstruktivismille ominainen yhteisössä kasvaminen, siitä oppiminen ja työntekijöiden välinen yhteinen todellisuus saa konkreettisen ulottuvuuden. (Tynjälä 2002, 153.)

Vaikka tämä opinnäytetyö käsittelee vain perehdytyskansion tekemistä, työn pitkäntähtäimen tavoite on olla lähtökohta tulevaisuudessa aloitettavissa Marian koulun Lieke-opetuksen perehdytyskäytännöissä. Perehdytyskansion on siis konkreettinen avaus tälle. Opinnäytetyö ei kuitenkaan käsittele muita mahdollisia, tulevia perehdytyskäytäntöjä, lähinnä sen takia, että opinnäytetyöstä olisi tullut näin liian laaja ja se olisi tässä vaiheessa sitouttanut työyhteisöä turhan paljon. Opinnäytetyön ohjaajan neuvoa noudattaen opinnäytetyöaihe rajattiin resurssien mukaan. Lieke-opetuksen työntekijöiden aika ei riitä tällä hetkellä koko perehdytyksen suunnitteluun ja voi olla, että raja olisi tullut vastaan myös, varsinkin opinnäytetyön tekijän, henkisessä jaksamisessa (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56).

Kansion tarkoituksena on luoda omalta osaltaan perehdytyskäytännöt Marian koulun erityisopetukseen. Isona tavoitteena koko prosessille on ollut parantaa oppilaille annettavan opetuksen laatua ja antaa heille mahdollisimman kattavat elämän eväät peruskoulun jälkeiseen elämään. Tämän toiminnan toivotaan osaltaan vähentävän kehitysvammaisiin kohdistuvia ennakkoluuloja, kun huomataan, että he osaavat ja ymmärtävät paljon asioita, jos olosuhteet ja asenteet ovat asialliset.

6 Perehdytyskansio-prosessi

6.1 Prosessin suunnittelu

Perehdytyskansion kokoaminen on koko ollut Lieke-opetuksen työyhteisön yhteinen projekti. Projektiluonteinen opinnäytetyö edellyttää eri osapuolten välistä yhteistyötä. Yhteistyön myötä pystytään soveltamaan projektityön periaatteita, joita ovat tavoitteellisuus, yhteistoiminnallisuus, suunnitelmallisuus ja vastuullisuus. Tällöin projektin kaikki osapuolet sitoutuvat pyrkimään tavoitteeseen sovituissa ajassa sovituin resurssein. (Manninen ym. 1998, 22-23.) Osapuolina perehdytyskansioprojektissa olivat opinnäytetyön tekijän lisäksi koko Lieke-opetuksen henkilökunta, Marian koulun rehtori, Armfeltin koulun rehtori sekä koulunkäyntiavustajajarjoittelija ja sosionomiopiskelija.

Koska tämä opinnäytetyö on projekti, joka etenee vaiheittain, kestäen tietyn ajan, siitä oli tehtävä toimintasuunnitelma, josta tuli käydä ilmi projektille ominaiset työteon vaiheet alkaen taustasta ja lähtötilanteesta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 48-49). Toimintasuunnitelman tekeminen jäsentää tekemistä, auttaa päättelyiden tekemisessä ja antaa sekä opinnäytetyön tekijälle että opinnäytetyön arvioijille ja muille lukijoille lupauksen siitä, mitä tullaan tekemään. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26-27). Käytin prosessin suunnittelussa ja toteutuksessa Kari Salosen kokoamaa mallia toiminnallisen opinnäytetyön etenemisestä.

Toimintasuunnitelma

Toimintasuunnitelma perehdytyskansio-projektin läpiviemiseksi piti sisällään seuraavat työvaiheet.

- Aloitusvaihe
- Suunnitteluvaihe
- Esivaihe
- Työstäminen

- Tarkistusvaihe
- Viimeistelyvaihe
- Valmis tuotos

(Salonen, Turun ammattikorkeakoulu, 2011.)

Nämä vaiheet eivät välttämättä ainakaan esivaiheen, työstämisen, tarkistusvaiheen ja viimeistelyvaiheen osalta etene kronologisesti. Koska opinnäytetyötä työstetään, tarkistetaan ja sen puitteissa mahdollisesti pidetään uusia palaveria, näissä esiintulevaa, uutta materiaalia käsitellään palaten välillä myös edelliseen työvaiheeseen. (Vilka & Airaksinen 2003.)

Aloitusvaihe

Olin päättänyt tehdä opinnäytetyöni toiminnallisena perehdytyskansio- projektina. Työ on tarpeellinen ja sille on työelämästä tullut tarve ja hyväksyntä. Toimijoina tässä aloitusvaiheessa olivat toimeksiantajana Marian koulun rehtori Riitta Loiske ja Lieke-luokkien työntekijät sisällön tuottajina.

Olin kertonut tehtävästäni työyhteisölle Lieke-luokkien viikkopalaverissa jo tammikuussa 2011. Aloitusvaiheessa sisällön tuotto oli muiden työntekijöiden ajatusten ja asenteen orientoimista tulevaan kehittämistyöhön, itse suunnittelin lähinnä aikataulutusta. Perehdytyksen kehittämisen ensimmäisenä konkreettisenä työnä annoin kaikille Liekeluokkien työntekijöille tehtävän kirjata oman työnkuvansa.

Tutustuin alustavasti lähdekirjallisuuteen sisältäen myös aiheeseen liittyvien opinnäytetöihin tutustumisen. Aiheen rajaaminen ja oleellisen tiedon koonti tuotti aluksi vaikeuksia. Perehdytettäviä asioita olisi paljon. Toki yleiset, työntekoon liittyvät teemat kuten työehtosopimukseen ja työturvallisuuteen liittyvät seikat ovat merkittäviä, mutta niin ovat myös perehtyminen työn hyviin käytäntöihin ja niin sanottuun hiljaiseen tietoon. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut liian laajan perehdytyskansion tekeminen, koska työyhteisömme halusi

varmistaa sen, että kansiota myös käytetään. Kansion tulee jo ulkonäöltään olla inhimillisen kokoinen.

Opinnäytetyön suunnitelma osaltaan selkeytti työni rajaamista ja seminaari kakkosessa sain vahvistusta myös hyvien käytäntöjen huomioimiseen perehdytyskansiossa. Suunnittelin myös koko perehdytyskansioprosessin etenemisen sisältäen aikataulun suunnittelupalavereille sekä eri työvaiheiden menetelmät ja toimijat. Tämä aloitusvaiheen suunnitelma piti sisällään seuraavat työvaiheet:

Suunnitteluvaihe

Liekeopetuksen työntekijät kokoontuvat antamani aikataulun mukaan. Aikataulusuunnitelma on yleisluontoinen yhteinen sopimus kokoontumiskerroista maaliskuu-, huhti-, toukokuussa. Näissä palavereissa on tarkoitus käydä aluksi läpi aikaisemmin pyytämäni työnkuvaukset. Näistä tekemäni koosteen pohjalta yritän luotsata keskustelua jatkossa perehdytyksen yksityiskohtiin. Teen omaan luokkaani ”perehdytysfläpin”, johon kerään palavereissa esiin tulleet asiat tarralapuvin. Toivon, että tämä taulu virittää yhteisöä keskustelemaan myös vapaamuotoisesti aiheesta. Jatkotyöskentelyä varten pyrin kokoamaan palavereissa käsitellyistä aiheista myös tiivistetyt muistiot. Tässä vaiheessa koko työyhteisö on kansioprosessissa mukana.

Esivaihe

Kesäkuun alussa kokoan kevään aikana perehdytyspalavereissa esiin tulleet yksityiskohdat lajitellen ne eri otsikoiden alle. Samalla tutustun lähdekirjallisuuteen ja tarpeellisiin teoreettisiin viitekehyksiin tarkemmin. Tässä vaiheessa työtä teen vain minä, koska koulut ovat kiinni ja työntekijät lomalla tai muissa töissä. Mahdollisesti voin keskustella työyhteisömme jäsenten kanssa aiheesta yksittäisissä tapaamisissa ja puhelinkeskusteluissa.

Työstäminen

Kesäkuun lopussa työstän kansiota lähemmäksi lopullista muotoa. Asiakokonaisuudet tulee olla selvät. Käytän apuna lähdekirjallisuutta, tiivistä

keskusteluyhteyttä kollegoihin ja muihin työntekijöihin samoin rehtorin konsultaatiota. Kansion visuaalinen ilme saa alustavan muodon.

Elokuussa koulujen alettua pidän perehdytyspalaverin mahdollisimman pian, jossa voin esitellä saamani alustavan rungon perehdytyskansiollemme. Tämän pohjalta voidaan jatkaa keskustelujamme asioiden tarkentamiseksi tai lisäämiseksi. Muistioiden teko jatkuu, yritän kirjata myös epävirallisissa keskusteluissa esiin tulleita, aiheeseen liittyviä seikkoja.

Tarkistusvaihe

Tässä vaiheessa kaikki kansioon tulevat palaset tulee olla tiedossa. Pyrin siihen, että olen työstänyt kansion sisältöjä työyhteisön kanssa niin perusteellisesti, että syksyn harjoittelun alkaessa voin keskittyä siihen kansion sisältöjen pohjalta. Tarkoituksena on mennä suuntaavien harjoitteluun erityiskouluun tai -luokkaan tutustuen sen paikan perehdytyskäytäntöihin ja työtapoihin. Näin voin vertailla koulujen työtapoja ja arjen käytäntöjä ja mahdollisesti saada tarkentavaa materiaalia perehdytyskansioon. Testaan kansion prototyyppiä syksyllä 2011 sijaisilla, harjoittelijoilla ja mahdollisilla uusilla työntekijöillä. Näistä saatu palaute on tärkeää.

Viimeistelyvaihe

Viimeistelyvaiheessa perehdytyskansiota työstetään työyhteisön palaute huomioiden. Rehtorin mukana olo tässä työvaiheessa on tärkeää.

Tässä vaiheessa alustava tuotos esitellään seminaari nelosessa. Siellä esiin tulleiden seikkojen myötä mahdollisesti tarkennetaan ja korjataan tuotosta.

Valmis tuotos

Valmis työ jätetään arvioitavaksi ennen joulua 2011. Se esitellään koko Marian koulun välle joulukuussa 2011 tai tammikuussa 2012.

6.2 Prosessin aloitus

Minulle on ollut selvää jo opintojeni alkuvaiheessa, että teen toiminnallisen opinnäytetyön. Jo keväällä 2009 Tutkimuksen perusteet -opinnoissa oivalsin, että työpaikallani usein puhutun perehdytyskansion voisi tehdä minun opintojeni yhteydessä. Keskustelin asiasta tuolloin työskentelyluokkani erityisluokanopettaja Kristiina Koljosen kanssa. Hänen mielestään ajatus oli hyvä. Esitin tämän ehdotuksen samana keväänä myös rehtori Riitta Loiskeelle. Hänen kanssaan vaihdoimme ajatuksia perehdytyskansion laajuudesta, koskisiko tuotos pelkästään Lieke-opetusta vai voisiko se kattaa myös E-opetuksen. Päädyimme siihen, että kansio laadittaisiin pelkästään Lieke-opetukseen.

Kerroin tehtävästäni työyhteisölle. Menetelmänäni aloitusvaiheessa sisällön ja materiaalin tuottoon oli muiden työntekijöiden ajatusten ja asenteen orientoiminen tulevaan kehittämistyöhön. Itse suunnittelin lähinnä aikataulutusta ja tutustuin lähdekirjallisuuteen ja aiheeseen liittyviin aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin. Perehdytyksen kehittämisen ensimmäisenä konkreettisena, materiaalin hankintatyönä annoin kaikille Lieke-luokkien työntekijöille tehtävän kirjata omaa työnkuvaansa. Pyysin heitä kirjaamaan mahdollisimman tarkasti työpäivän aikana tehtävät yksittäiset toimet ja niihin liittyvät työskentelyn peruseriaatteet. Tämä siksi, että pystyisimme huomioimaan perehdytyskansiota tehdessämme mahdollisimman kattavasti ja perustellusti työmme eri osa-alueet.

Tässä vaiheessa tein myös opinnäytetyön suunnitelman, joka osaltaan auttoi aiheen rajaamisessa ja aikataulutuksen muodostumisessa. Tämän voi laskea prosessin eteenpäin saattamiseksi aloitusvaiheen yhdeksi menetelmäksi, ajatustyön ja työn kuvauksen lisäksi.

6.2.1 Yhteinen suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa toimijoina olivat minä ja muut Lieke-opetuksen työntekijät. Tämän vaiheessa työskentelymenetelmänä olivat keskustelut, joita käytiin palaverissa 4.3., 30.3., 8.4., 3.5. 2011 ja niistä tekemäni muistiot (Liitteet 2, 3,

4, 5). Keskustelut olivat vapaamuotoisia, jolloin pohdimme paljon aikaisempia kokemuksiamme peilaten niitä nykypäivään, reflektoiden työuraamme ja yleensä suhtautumista työhön ja elämään. Näiden palaverien avulla sain perusmateriaalia perehdytyskansion sisältöihin. Kokosin palavereissa nousseita teemoja pienimuotoiseen ”perehdytysfläppiin”(Liite1). Tämä oli A3:n kokoinen piirustuspaperi, johon kiinnitin esiin tulleita teemoja tarralapuvin. Menetelmänä siis keskustelujen lisäksi oli ”fläppitaulun” kokoaminen ja materiaalina keskustelujen myötä tulleet aiheet tähän tauluun.

Sain myös lisää varmuutta kehittää omalta osaltani tulevia perehdytyskäytäntöjä. Koko työyhteisö piti perehdytystä tärkeänä jo tulokkaan mahdollisimman pian tervetulleeksi kokeman tunteen kannalta. Näin tapahtuessaan myös uusi työntekijä uskaltautuisi tuomaan esille omia taitojaan ja mielipiteitä. Tämä kehittäisi työyhteisöä ja kasvattaisi näin mahdollisesti koko työpaikan käytettävissä olevia voimavaroja. Konstruktivistiselta kannalta tämä mahdollistaa molempien osapuolten kannalta vuorovaikutuksellisen oppimisen, jossa uusia asioita voidaan omaksua peilaten niitä aikaisemmin opittuun.

6.2.2 Perehdytyspalaverit

Lieke-opetuksen työntekijät kokoontuivat suunnilleen antamani aikataulun mukaan. Lieke-opetustyön kokonaisvaltaisuuden ja oppilaiden jatkuvan valvonnan takia tiiviisti lukkoon lyötyjä aikatauluja ei ole helppo toteuttaa, joten päätin toimia palaverien toteuttamisen suhteen joustavasti. Pääasiaksi otin niiden toteutumisen kevään aikana. Pidin myös mielessä, että työpäivän aikana ei ole aikaa pitää pitkiä kokouksia. Ruokailun jälkeen oleva niin sanottu vapaa hetki, joka on oppilaiden vapaata aikaa sisällä ja työntekijöiden kahvitauon paikka, olisi luonnollinen ajankohta pitää noin puolen tunnin mittainen palaveri. Nämä istunnot eivät voi olla pitkiä, joten minun tuli pitää keskustelu asiassa ja yrittää suunnata keskustelua käsittelemättömiin aiheisiin.

Ensimmäinen perehdytyspalaveri

Ensimmäinen kokoontuminen oli 4.3.2011. Keskustelimme tuolloin kunkin työntekijän saamasta perehdytyksestä tullessaan nykyiseen työpaikkaansa,

Marian koulun Lieke-opetukseen. Ketään ei oltu varsinaisesti perehdytetty uuteen työhönsä. Eräs opettaja oli ollut muutaman tunnin siinä luokassa, johon hän tuli seuraavana syksynä äitiysloman sijaiseksi. Avustajat olivat saaneet perehdytystä työnsä ohessa, yleensä kokeneemman avustajan kertoessa työkäytäntöjä. Parhaimmillaan nämä keskustelut olivat olleet hyvinkin vuorovaikutuksellisia tilanteita, joissa molemmat osa-puolet kokivat hyötynensä. Aikaisemmista työpaikoista oli kokemusta pienimuotoisista perehdytyskäytännöistä, lähinnä oli tutustuttu perehdytyskansioihin.

Keskustelussamme käsitelimme myös vanhojen työntekijöiden suhtautumista tulokkaaseen. Tässä oli tapauskohtaisia eroja, ikävimmillään kohtelu oli ollut välinpitämätöntä, joka näkyi esimerkiksi tervehtimisen välttämisenä. Nämä negatiiviset esimerkit liittyivät lähinnä työntekijöiden aikaisempiin työpaikkoihin. Totesimme yhteisesti, että tavallaan paikka arvostettuna kollegana oli ansaittava, se on joidenkin kohdalla ollut työstä, varsinkin jos alalta ei ole ollut aikaisempaa kokemusta. Tällöin on ollut vaikea sopeutua kokeneempien joukkoon. Koimmekin tärkeäksi, että perehdytykseen kiinnitettäisiin tässäkin mielessä huomiota. Kun työpaikalla olisi tietty perehdyttäjä, tämä voisi keskittyä tulokkaaseen, jolloin ensimmäinen päivä ei olisi niin kaoottinen kuin se yleensä ilman perehdytystä on. Näin ollen tulokas kokisi olonsa tervetulleemmaksi. (Employee induction booklet 2001, 5.)

Perehdytyskansioita todettiin olevan monenlaisia, hyviä kuitenkin harvemmin. Osa kansioista oli niin laajoja, ettei niihin ehtinyt tutustua perusteellisesti, osa taas sisälsi pelkästään yhteystietoja ja hätänumeroita. Keskustelimmekin siitä, millainen on hyvä perehdytyskansio. Totesimme kansion koonnin olevan haaste. Kansion koko suhteessa tarkoituksenmukaiseen sisältöön tuottaisi varmasti ongelmia. Mielestämme Lieke-opetuksen kansion koonnin isoimmaksi ongelmaksi muodostuu juuri oleellisen tiedon löytäminen.

Oppilaiden erityisyyden vuoksi perehdytettävä asioita on paljon, mutta päätimme olla puuttumatta yksilökohtaisiin hoito- ja toimintaohjeisiin. Näitä ohjeita ei kirjata nyt tehtävään kansioon, koska ne yleensä muuttuvat vuosittain

ja niihin perehtyminen onnistuu parhaiten tilannekohtaisesti. Tämä toimintatapa tulee kirjata kuitenkin kansioon.

Totesimme myös, että kansioon tulisi sisällyttää myös yleistä tietoutta, kuten koulun hallintoon liittyviä asiakokonaisuuksia, pohjapiirroksia, hätänumerot, työturvallisuusasiat samoin työsopimusasiat, kuten palkkaus- ja ylityöasiat. Koska yhteisiä palavereja on työyhteisössämme hankala järjestää, sovimme että kokoan edellä mainitut asiat omatoimisesti keskustellen niistä lähinnä rehtorin kanssa. (Liite 2)

Toinen perehdytyspalaveri

Seuraavassa palaverissa 30.3.2011 kävimme läpi aikaisemmin pyytämäni työnkuvaukset ja niiden pohjalta luotsasin keskustelua perehdytyksen yksityiskohtiin. Vahvasti esiin nousseita asiakokonaisuuksia olivat HOJKS -käytännöt nimenomaan korostaen avustajien osallistumisoikeutta ja sen hyödyllisyyttä, käytännön hoito- ja avustustoimet, luokka- ja avustajakohtaiset erot toimenkuvissa, opettajien erilaiset työnkuvat sekä opettajan vastuut. Lupasin koota tiivistelmän työntekijöiden kirjaamista asioista seuraavaan palaveriin. (Liite 3)

Kolmas palaveri

Kolmannessa palaverissa 8.4.2011 esittelin kokoamani koosteen tehdyistä työnkuvista. Huomasimme, että niiden kautta saadaan suurin osa perehdytyskansioon tulevista kokonaisuuksista. Tiivistelmän avulla sovimme alustavasti perehdytyskansion, lähinnä käytännön töihin ja päiväjärjestykseen liittyvät otsikot:

- aamutoiminta
- kouluun tulo
- oppitunnit
- välitunnit
- integraatio

- koulusta lähtö
- päivittäiset toiminnot
- ruokailu
- materiaalin teko
- palaverit
- tauot
- vastuut
- ylityöt
- sijaistaminen
- opettajan muistilista

Teemoja, joista keskustelimme tarkemmin, liittyivät luokka- ja lapsikohtaisiin eroihin käytännötilanteissa. Totesimme, että esimerkiksi välitunti- ja koulusta lähtökäytännöt poikkeavat Lieke-luokasta riippuen. Perehdytyskansiossa olisikin tarpeellista korostaa luokkien välisiä eroja ja kannustaa tulokasta selvittämään työskentelyluokkansa käytännöt, ellei kokeneemmat työntekijät muista niistä kertoa. (Employee induction booklet 2001, 5.)

Integraatio on aihe, joka toistuu Lieke-opetuksen työntekijöiden keskusteluissa huolimatta siitä liittyvätkö ne perehdytykseen tai eivät. Sivusimme tätä aihetta myös tässä palaverissa. Vaikka integraatiota toteutetaan monella tavalla jokaisessa Lieke-luokassa, se leimaa vahvimmin yläkouluikäisten oppilaiden arkea. Päivittäin joku yläkoululainen lähtee avustajan kanssa Armfeltin koulun valinnaisainetunneille. Nuorempien oppilaiden päivittäinen integraatio sisältää yhteiset välitunnit ja ruokailun yleisopetuksen oppilaiden kanssa. Oppitunti-integraatiota tapahtuu heillä noin kerran viikossa luokkamuotoisena Marian koulun yleisopetuksen luokissa.

Päivittäisten toimintojen (=ADL -toimet) osalta erona on isompien oppilaiden yleensä kokonaisvaltainen omatoimisuus, kun taas pienten oppilaiden ja Lieke-opetuksessa kouluun käyvien kahden Vaike-oppilaan ADL -toimintoihin sisältyy paljon myös hoidollisia toimenpiteitä (Liite 4). Päivittäiset toimet

tarkoittavat pukemis-, ruokailu- ja vessassa käyntitilanteita. Niihin sisältyvät myös kulkemiset esimerkiksi kauppaan ja kirjastoon. Näitä kulkemisia kukaan Lieke-oppilas ei suorita koulupäivän aikana ilman aikuisen valvontaa.

Neljäs palaveri

Seuraavassa palaverissa, joka pidettiin 3.5.2011, kävimme läpi perehdytyskansion käyttöä ja vastuiden jakamista. Olimme yksimielisiä siitä, että perehdytyskansion käytännön toimivuuteen liittyvä päivitys tulisi hoitaa säännöllisesti. Luonnollinen ajankohta siihen olisi lukuvuoden alku, elokuussa ja toinen joulun jälkeen kevätlukukaudella ja tietysti aina käytäntöjen oleellisesti muuttuessa. Sovimme, että saadessani kansion valmiiksi jaettaisiin päivitys- ja perehdytysvastuut. Todennäköisesti näihin valittaisiin henkilöt, jotka ovat pitkään työskennelleet Lieke-opetuksessa. (Liite 5)

Harjoittelijan panos perehdytyskansio -prosessissa

Yläkoulun Lieke-luokkaan tuli työskentelemään aikuiskoulutuskeskuksesta koulunkäyntiavustajaharjoittelija 10.5. lähtien toukokuuksi. Hän osaltaan oli hetken perehdytyskansioprojektimme toimija. Keskustelimme hänen kanssaan opetusme olemattomista perehdytyskäytännöistä. Tältä pohjalta kannustimme häntä omatoimisuuteen sekä käytännön toimissaan että aina kun on kysyttävää.

Ehdotimme koulunkäyntiavustajaharjoittelijalle, että hän tutustuisi oppilaisiin ensin ilman, että antaisimme hänen luettavakseen oppilaiden HOJKS:t, joista selviäisi muun muassa heidän diagnoosinsa. Perustelimme tätä toimintatapaa sillä, että tällöin mahdollistettaisiin kehitysvammaisen ihmisen kohtaaminen ensin ihmisenä ja vasta sitten vammaisena. Harjoittelija koki tämän toimintatavan hyväksi käytännöksi. Ehdotinkin työyhteisössäni tämän työtavan kirjaamista perehdytyskansioon ainakin suositeltavaksi käytännöksi. Se sai hyväksynnän.

Muita teemoja, joita harjoittelija toi esille, oli hänen tarkkailevan työtapansa salliminen aluksi. Tämä lähinnä siksi, ettei hänellä ollut mitään kokemusta

kehitysvammaisista eikä koulunkäyntiavustajan työstä. Ymmärsimme hänen toiveensa. Samalla oivalsimme, että nimetyllä perehdyttäjällä olisi tässä tilanteessa mahdollisuus toimia toimintatapojen perustelijana ja tulokkaan kannustajana.

Opastimme harjoittelijaa avustajan töihin arkipäivän tilanteissa. Hän koki sen hyväksi tavaksi toimia. Puhuessamme Lieke-opetukseen suunnitellusta perehdytyskansioista hän piti sen kehittelyä myös hyvänä ideana. Hän tosin ihmetteli, missä vaiheessa siihen olisi aikaa tutustua ja kuka sitä kävisi tulokkaan kanssa läpi. Nämä hänen esiin tuomat seikat osaltaan vahvistivat kantaamme suunnitella Lieke-opetuksen perehdytystä tulevaisuudessa laajasti ja vastuita jakaen.

6.3 Esivaihe

Tavoitteenani kevään palaveriini oli perehdytyskansioon tulevan materiaalin kerääminen kesällä tapahtuvaa kokoamista varten. Neljännen yhteisen palaverin jälkeen koin, että olin onnistunut keräämään hyvää materiaalia työstettäväksi sekä prosessin kuvaukseen että itse kansioon. Kevään aikana tutustuin myös tarkemmin lähdekirjallisuuteen ja aiemmin opinnäytetyönä tehtyihin perehdytyskansioihin. Totesin, että toiminnallisen opinnäytetyön tekotavat poikkeavat ammattikorkeakoulusta riippuen aika paljon. Yhteistä käytäntöä kuvata kehittämistyöprosessia ei juurikaan löytynyt. Koinkin, että Kari Salosen kokoama Toiminnallisen opinnäytetyön eteneminen prosessina -kaavio oli hyvä runko perehdytyskansio-projektimme toteuttamiseksi.

Tein toukokuussa 2011 suuntaavien harjoittelun omassa työpaikassani, koska opinnäytetyöaiheeni liittyi sinne. Opinnäytetyön ohjaajani ja koulumme rehtori ehdottivat yhteisessä palaverissamme 4.5.2011, että tulisin tekemään opinnäytetyötäni kesäkuussa Marian koulun tiloihin. Tämä siksi, että rehtorikin olisi tuolloin koululla, jolloin voisin tarkentaa opinnäytetyöhöni liittyviä seikkoja häneltä ja samalla rytmittäisin omaa työskentelyäni tulemalla tavallaan töihin. Minulla oli myös mahdollisuus ottaa yhteyttä työtovereihini tarvittaessa. He

olivat koulun loma-ajasta huolimatta sitoutuneet osallistumaan projektimme eteenpäin viemiseen.

Esivaiheen menetelmäksi lasken suunnitteluvaiheen materiaalin järjestelemisen kirjoitettaviin kokonaisuuksiin ja käytännön kirjoitustyön järjestelemisen. Toimijoina tällöin olimme minä, koulumme rehtori ja tavallaan opinnäytetyöni ohjaaja Laura Närvi. Työyhteisömme jäsenet olivat prosessin tässä vaiheessa mukana melko pienellä panoksellaan. Lähinnä tarkistin heiltä perehdytyskansioon suunniteltuja toimintatapoja koulupäivän tilanteisiin. Koulumaailmassa toukokuu on aika kiireinen kuukausi, joten tietoisesti yritin toimia opinnäytetyöni suhteen mahdollisimman omatoimisesti, että koulun normaalit toukokuun rutiinit kuten arvioinnit ja luokkaretket pystyttäisiin tekemään aikataulun mukaan. Oma työskentelyni opettajana toki vaikutti siihen, että toukokuun panostukseni opinnäytetyöhön jäi ehkä suunniteltua pienemmäksi. En kuitenkaan kokenut tätä ongelmaksi, koska tiesin opettajatyösopimukseni mahdollistaman palkallisen kesäloman antavan realistiset mahdollisuudet tehdä työstämisvaiheen koontia kesällä.

6.4 Perehdytyskansion ja opinnäytetyöraportin työstäminen

Kokosin perehdytyskansiota ja opinnäytetyöraporttia koko kesäkuun 2011. Aloitin opinnäytetyön varsinaisen kirjoittamisen heti koulujen loputtua, kesäkuun alussa. Menin Marian koululle sen puitteissa tavallaan töihin. Tämä oli hyvä käytäntö. Yhtäjaksoisen ajankohdan järjestäminen opinnäytetyön kirjoittamiseksi piti ajatukset projektissa. Täysipainoinen keskittyminen siihen mahdollisti keskeytymättömän teemojen käsittelemisen. Työstinkin opinnäytetyön sisältöjä sekä perehdytyskansion että opinnäytetyöraportin osalta niin pitkälle kuin oli keväällä kerätyn materiaalin puitteissa mahdollista.

Materiaalina työstämisvaiheessa olivat työyhteisössämme käytyjen keskustelujen pohjalta tehdyt muistiinpanot ja ”fläppitaulun” merkinnät ja asiakokonaisuuksista jo tekemäni yhteenvedot. Keskustelimme opinnäytetyöstäni työyhteisömme avustajien kanssa saunaillassa 15.6.2011. Tuolloin lähinnä informoin heitä työni etenemisestä ja sain lisävahvistusta

perehdytyskansion käytännön töihin liittyvään teemoitukseen päiväjärjestyksen mukaisesti. Olimme yhtä mieltä siitä, että opettajille olisi hyvä laatia oma muistilista liitettäväksi kansioon.

Työstämisvaiheen toimijoina olimme minä ja Marian koulun rehtori. Rehtorin kanssa käydyissä keskusteluissa sivusimme kesäkuun aikana työehtosopimus- ja työturvallisuusasioita. Hän kertoi lähinnä, mistä edellä mainittuihin aiheisiin liittyvää materiaalia löytyy.

Menetelmiäni tässä vaiheessa oli kirjoittaminen, keväällä kootun materiaalin reflektointi ja lähdekirjallisuuden lukeminen. Lukemastani lähdekirjallisuudesta merkittävin tässä vaiheessa oli erityisluokanopettaja Kristiina Koljosen pro gradu (2010) integraatiosta. Tutkimus oli mielenkiintoista luettavaa siksikin, että olin itse osallistunut tutkimuksen aikoihin integraation käytännön toteuttamiseen avustajana. Sain sen avulla myös materiaalia käsitellä integraation syvempiä vaikutuksia työntekijöiden toimenkuvaan.

Integraation tärkeys

E erityisen tärkeäksi perehdytyskansion kokonaisuuden kannalta koimme integraatio-ohjeistuksen luomisen. Integraatiotunnit ovat iso osa Lieke-opetuksen arkea, varsinkin yläkoululuokissa. Yhteneväisten työkäytäntöjen luominen lähinnä eri avustajille on ensiarvoisen tärkeää.

Koljosen pro gradu (Koljonen 2010) käsitteli kahden Marian koulun oppilaan integroimista yläkouluun. Tutkimuksen teon aikaan yläkouluintegraatiossa ei ollut enempää oppilaita. Tältä osin integraatiokäytännöt yläkoululaisten osalta ovat laajentuneet. Lukuvuonna 2010-11 integroitavia yläkoululaisia oli kahdeksan. Oppiaineet ovat säilyneet suunnilleen samana: tekstiilityö, tekninen työ, kotitalous, kuvataide. Uutena integrointiaineena on ollut liikunta. Onkin luonnollista, että tällainen kehitys on muuttanut Lieke-luokkien työntekijöiden toimenkuvaa. Tämä näkyy useampien avustajien osallistumisena yläkoulun integraatioihin. Opettajien työssä muutos ilmenee lähinnä lukujärjestysten suunnittelun monimutkaisuutena. Lukujärjestyksiä tehtäessä olisi muistettava, että osan oppilaista ollessa integraatiotunneilla, muilla oppilailla pitäisi olla taito-

ja taideaineita. Äidinkieli, matematiikka ja lukuaineet tulisi olla kaikilla Lieke-oppilailla yhtä aikaa.

Mietittäessä integraation laajentumista perehdytyksen kannalta, jo perehdytysvaiheessa tulisi painottaa uusille työntekijöille integraation ja perusopetuksen arvoperustaa ja integraation merkitystä sekä Lieke- että yleispuolen oppilaille. Ellei näin tehdä, sekavalta vaikuttavat lukujärjestykset voivat aiheuttaa vain närkästystä eikä mahdollisesti nähdä integraation syvempää merkitystä.

Uuden työntekijän tai harjoittelijan tullessa Lieke-opetukseen töihin juuri integraatiokuviot saattavat tuntua sekavilta. Ne vaikuttavat myös opetuksen muuhun toimintaan. Siksi perehdytyksessä tulisi korostaa myös erilaisten vuorolistojen merkitystä. Lieke-opetukseen laaditaan joka syksy saattolistat kerhoon ja takseille sekä välituntivalvontalistat. Näiden listojen avulla varmistetaan sekä työntekijöiden riittävyys kaikkiin tarvittaviin tilanteisiin että oppilaiden turvallisuus ja mahdollistetaan myös työntekijöiden tauot.

Integraation vaikutusten miettiminen aiheutti sen, että jouduin tekemään perehdytyskansion sisältöihin tarkennuksia koko työstämisyksikön ajan. Näin ollen Koljosen pro gradu oli hyödyllistä luettavaa. Se mahdollisti osaltaan tarpeellisen vertailun nykyisten ja aikaisempien käytäntöjen välillä ja pakotti minut refleктоimaan ja saamaan näin perusteltuja valintoja perehdytyskansion sisältöön, konstruktivismia unohtamatta.

6.5 Perehdyskansion alustava runko

Tiivis kirjoitus- ja koontivaihe kesäkuussa toi tulosta ja sain koottua kuukauden lopulla alustavan rungon perehdytyskansiolle. Päätin jakaa kansion viiteen eri osa-alueeseen: yleistä Marian koulusta, yleistä tullessa töihin tai harjoittelemaan Lieke-opetukseen, yleistä Lieke-opetuksesta, päivittäiset, tilannekohtaiset ohjeet oppilaiden kanssa toimimiseen ja opettajan sekä avustajan eriteltyt toimintaohjeet.

Mietin myös kansion ulkonäköä. Ajattelin erotella erivärisin paperein edellä mainitut osa-alueet, jolloin ne sisällysluettelon lisäksi helpottaisivat asiakokonaisuuksien etsimistä. Koska aikaisemmalta koulutukseltani olen artesaani, päätin hyödyntää sen alan osaamista yrittäen tehdä kansiosta visuaalisestikin houkuttelevan.

Toimijoina tässä vaiheessa olin ainoastaan minä, koska oli koulujen loma-aika. Tällöin työyhteisömme henkilökunta oli lomalla tai muissa töissä. Kokosin kansion sisältöä yhdessä sovittujen teemojen mukaan. Materiaalina oli nämä sovitut yksityiskohtaiset näkökohdat ja menetelmänä kirjoittaminen ja asioiden teemallinen yhdistäminen.

6.6 Tarkistusvaihe

Elokuun lopussa annoin kesällä kokoamani perehdytyskansiorungon tutustuttavaksi Lieke-luokkiin. Tässä vaiheessa en ollut vielä koonnut sisältöjä erivärisille sivuille. Tarkoituksena oli tarkastella kansiota kriittisesti parannusehdotuksia ja lisäyksiä kirjaten. Toimijoina tällöin oli koko Lieke-opetuksen henkilöstö, Armfeltin koulun ja Marian koulun rehtorit sekä sosionomiopiskelija. Tarkistusvaiheen menetelmänä oli palaveri-istunnot. Koen myös, että suuntaavien harjoittelun jälkimmäinen, syksyllä tekemäni harjoitteluosio oli yksi tärkeä materiaalin koontiin liittyvä menetelmä. Materiaalina tarkistusvaiheessa oli perehdytyskansiorunko, palaverimuistiinpanot ja harjoittelun myötä esiintullut, integraatioon liittyvä aineisto.

Suuntaavien neljän viikon harjoittelun tein Armfeltin yläkoulussa. Päädyin tähän ratkaisuun alkusuunnitelmista poiketen siksi, että Lieke-luokkamme oppilaat integroituvat monille valinnaisainetunneille sinne. Keväällä tehdyn opinnäytetyösuunnitelman mukaan tarkoituksenani oli tehdä syksyn harjoittelu erityiskoulussa. Tuolloin ei ollut vielä tiedossa Lieke-opettajan työni jatkuminen Marian koulussa myös syksyllä 2011.

Yläkoululaisten Lieke-luokka sijaitsee Armfeltin koulun tiloissa. Harjoitteluni alkaessa perehdytyskansioprosessin toimijoihin liittyi Armfeltin koulun rehtori

Hannu Pölönen. Hänen kanssaan sovimme, että paneudun syksyn harjoittelun aikana nimenomaan oppilaidemme integraatiokäytäntöihin. Tällä tavoin sain lisää materiaalia perehdytyskansion integraatio-osuuteen. Tärkein seikka, joka tähän integraatiota käsittelevään osioon lähinnä opettajien osalta tuli liittää, oli rehtori Pölösen esiin tuoma keskusteluyhteyden korostaminen Lieke-opettajien ja Armfeltin koulun valinnaisaineopettajien välillä. Hänen mielestään yhteydenpidon ja avoimen keskustelun tärkeyttä ei voi koskaan korostaa liikaa varsinkaan silloin, kun kyseessä on erityisryhmien kasvatus- ja opetustyö.

Alustavasti kootusta perehdytyskansioista saamani palaute liittyen perehdytyskansion sisältöihin oli pääosin myönteistä. Tätä palautetta kävimme läpi kahdessa palaverissa 4. ja 5.10.2011. Kirjasin nämä parannusehdotukset muistioon. (Liite 6). Eniten keskustelimme tuolloin perehdytyskansion laajuudesta. Kirjatessani kesällä kansioon suunnilleen kaiken sen, mitä kevään 2011 aikana kävimme perehdytyspalavereissa läpi, näyttäytyi nyt kansiona todella isona kokonaisuutena. Jotkut työntekijöistä olivat sitä mieltä, että kansio oli esitellyssä muodossa liian laaja. He ajattelivat, että tehtäessä perehdytyskansiota opinnäytetyöhön liittyvänä projektina sen tuleekin olla kaiken kattava, mutta käytännössä toimiva kansio ei saisi sisältää niin paljon yleistä tietoutta liittyen esimerkiksi itse perehdytykseen tai työsuojeluun.

Tämä näkökohta mielessä päädyimme jo aikaisemmin esille tuomaani ehdotukseen kansion sisältöjen erittelyyn, jolloin kansio jaettaisiin ensisijaisesti tutustuttaviin sekä myöhemmin läpikäytäviin kokonaisuuksiin. Tätä ajatusta voi perustella sillä, että tullessaan uuteen työhön työntekijän tai harjoittelijan tulisi mahdollisimman pian päästä niin sanotusti työhön käsiksi, jolloin käytännön tilanteisiin liittyvät perehdytyksen yksityiskohdat olisivat ensisijaisesti tutustuttavia. Myöhemmin perehdytyskansion sisältöjä voisi tarkastella perehdyttäjän kanssa erikseen järjestettävänä ajankohtana. Nämä osiot sovittiin kansiossa eroteltavaksi erivärisillä sivuilla. (Employee induction booklet 2001, 6.)

Lieke-opetukseen saapui sosionomiopiskelija harjoittelujaksolleen. Pyysimme häntä tutustumaan perehdytyskansiorunkoon. Hänen mielestään siinä esiin

tulleet seikat olivat kaikki tarpeellisia. Hän oli työskennellyt kehitysvammaisten kanssa jo aikaisemmin, joten hänen mielestään kansiossa olevat toimintaohjeet ovat asiallisia ja hyvin suositeltavia. Koulupäivän kulkuun liittyvät käytännöt olivat hänestä kattavat ja ymmärrettävät. Keskustelimme hänen kanssaan myös perehdytyksen tarpeellisuudesta. Nimetyn perehdyttäjän tarve oli mielestämme ilmeinen, ehkä hänen toimintansa kautta löytyisi myös paremmin aikaa perehdytykselle. Olisi myös huomioitava, että opettajat ja avustajat tarvitsisivat eri perehdyttäjät.

Sosionomiopiskelija piti tärkeänä Lieke-opetuksen työntekijöistä poiketen perehdytyskansiossa olevia teoriaosuuksia, joissa määritellään aiheeseen liittyviä käsitteitä. Hän toi esille näkemyksiä koskien lähinnä opiskelijoita, joilla ei välttämättä ole tietoa, mitä on Lieke-opetus tai kehitysvammaisuus. Käsitteiden määrittelyllä annetaan näin tärkeää perustietoa alasta.

Tarkistusvaiheen aikana esille nousseet teemat olivat: perehdytyskansion laajuus, perehdytyskansion teemojen erittely ensin ja myöhemmin tutustuttavin ja integraatioon liittyvän yhteydenpidon korostaminen. Nämä näkökohdat mielessä ryhdyin viimeistelemään sekä perehdytyskansiota että opinnäytetyöraporttia.

6.7 Perehdytyskansion ja raportin viimeistely

Tarkistusvaiheessa saamani palaute mielessä aloin viimeistelemään perehdytyskansiota ja kirjoitin samalla opinnäytetyöraporttia. Menetelmänä oli hyödyntää palavereissa 4.-5.10. tehtyjä muistiinpanoja, jotka olivat tämän vaiheen materiaalia samoin kuin Armfeltin koulun rehtorin tuomat näkemykset integraatiosta. Toimijana olin minä.

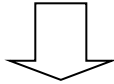
Opinnäytetyöraportin kirjoittaminen oli hankalaa. Minusta tuntui siltä, etten osannut hahmottaa prosessin vaiheita. Tämä johti siihen, että koin hankalaksi koota opinnäytetyöraportin sisällöllistä järjestystä. Saadessani koottua perehdytyskansion lopulliseen muotoon, myös opinnäytetyöraportin sisältö alkoi hahmottua.

Olin tyytyväinen perehdytyskansion sisältöön. Iloa tuotti myös kansion visuaalinen ilme. Onnistuin löytämään kauniin, hieman läpikuultavan aniliininpunaisen kansion tuotoksemme kansiksi. Sivujen väreiksi valitsin vaalean vihreän, vaalean keltaisen ja lilan. Vihreillä sivuilla käsitellään perehdytykseen ja perusopetukseen liittyviä käsitteitä. Keltaiset sivut pitivät sisällään yleistä tietoa Marian koulusta ja lilat sivut olivat Lieke-opetuksen omat sivut sisältäen Lieke-opetuksen määritelmän, yleiset suositukset suhtautumisesta Lieke-oppilaisiin ja koulupäivän etenemiseen liittyvät tilannekohtaiset ohjeet. Kansion loppuun lisäsin, opettajan muistilistan, JHL:n ja hallintopäällikön ohjeet koulunkäyntiavustajille, koulukeskuksen kartat, työsuojelun yhteystiedot ja Marian koulun sekä Armfeltin koulun yhteiset pelastus- ja sammutusohjeet.

PEREHDYTYSKANSIO-PROSESSIN ETENEMINEN

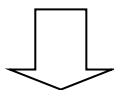
1. ALOITUSVAIHE

- kevät 2009: päätös perehdytyskansion tekemisestä
- kevättalvi 2011 lähdekirjallisuuteen ja opinnäytetöihin tutustuminen

2. PROSESSIN SUUNNITTELU

- kevät 2011
- perehdytyspalaverien aikataulutus (maalis-, huhti-, toukokuu 2011)
- suuntaavien harjoittelu

3. PROSESSIN TOTEUTUS

Kuvio 1. Lieke-opetuksen perehdytyskansio-prosessi

7 Opinnäytetyön aineisto

7.1 Aineistot

Opinnäytetyön aineisto koostuu opinnäytetyöraporttiin tulevasta, sen tekijän kokoamasta materiaalista ja Lieke-opetuksen työntekijöiden yhdessä kokoamasta perehdytyskansioon tulevasta aineistosta. Toiminnallisen opinnäytetyön luonteen mukaisesti aineistona on myös opinnäytetyöraporttiin kirjattu kansion koontiin liittyvä prosessi.

Perehdytyskansioon liitettävä materiaali perustuu työyhteisössä käytyjen palaverikeskustelujen myötä saatuihin muistiinpanoihin, tehtyihin muistioihin, työntekijöiden työnkuvauksiin, työntekijöiden tekemiin havaintoihin ja hyväksi toteamiin käytäntöihin sekä harjoittelijoilta saatuun palautteeseen. Palavereissa on ollut mukana Lieke-opetuksen kolme opettajaa ja kuusi avustajaa, toukokuussa 2011 yläkoulun Lieke-luokkaan tullut koulunkäyntiavustaja-harjoittelija ja syksyllä 2011 keskiluokassa harjoittelujaksoaan suorittanut sosionomiopiskelija. Palavereja pidettiin neljä: 4.3.11, 30.3.11, 8.4.11, 3.5.11. Syksyllä 2011 pidettiin perehdytyskansiorunkoon liittyvät palautepalaverit 4.-5.10.11.

Marian koulun rehtori on ollut mukana tässä prosessissa lähinnä Lieke-opetuksen työntekijöiden yhdessä sopimien teemojen hyväksyjänä. Samantyyppinen rooli on ollut Lieke-opetuksen yläkoulun oppilaita valinnaisainetunneille integroivan Armfeltin koulun rehtorin rooli.

Perehdytyskansioon liitettävän materiaalin hankintaprosessi on ollut hyvin keskusteleva ja refleктоiva. Lieke-opetuksen työyhteisössä ei ole liikaa tilanteita, jolloin olisi aikaa pohtia työn merkitystä ja käytäntöjä, joten tällä prosessilla on ollut myös työnohjauksellinen ulottuvuus. Nämä keskustelujen myötä saadut aineistot muodostavat rungon, jonka perusteella lähdekirjallisuuden ohella koottiin perehdytyskansio. Materiaalia tuotettiin yhdessä. Tämä opinnäytetyö on näin ollen Lieke-opetuksen yhteinen projekti.

Perehdytyskansioon pyrittiin keräämään ajanmukaista käytännönläheistä tietoa, joka sisältää niin työnopastukselliset kuin yleisesti työsuhteeseen liittyvät lakisääteiset näkökohdatkin. Kansion sisällöissä pyrittiin huomioimaan kaiken edellä mainitun lisäksi eettisyys ja alan erityisyys, koska kyse on nimenomaan kehitysvammaisten yleisopetukseen integroidusta erityisopetuksesta.

Perehdytyskansioon tulevan materiaalin tuottoon liittyvä prosessi on tämän opinnäytetyöraportin materiaalia. Samoin kuin ovat raporttiin kirjatut teoreettiset viitekehykset ja Lieke-opetukseen liittyvien käsitteiden määrittelyt.

7.2 Aineiston dokumentointi

Aineisto tähän opinnäytetyöhön on koottu ja dokumentoitu edellä kuvatulla tavalla. Saatua aineistoa on hyödynnetty kirjoittamalla sekä opinnäytetyöraportti että kokoamalla itse tuotos, perehdytyskansio. Nämä tuotokset on kirjoitettu kahdella eri kirjoitustyyllillä ja pyritty miettimään kohderyhmien erilaisia tarpeita: perehdytyskansio on suunnattu henkilöstölle ja raportin tulisi kuvata tekijänsä oppimista ja itse prosessia. (Vilka & Airaksinen 2003, 65; 129.)

Kuvattaessa opinnäytetyöprosessia saatiin aineistoa opinnäytetyöraporttiin. Tavoitteena tässä on ollut selvittää, mitä on tehty, miksi se on tehty niin, miten se tehtiin ja millaisiin tuloksiin päädyttiin. Tämä raportti pitää sisällään myös tekijän oman arvioinnin onnistumisestaan ja samalla se antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida lopullista työtä. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

Itse perehdytyskansio sisältää työyhteisössä käytyjen keskustelujen ja palaverien perusteella saadut yhteenvedot perehdytykseen valituista yksityiskohdista. Tämä tuotos syntyi palavereissa ja keskusteluissa tehtyjen muistiinpanojen ja muistioiden pohjalta.

7.3 Materiaalin käsittely

Materiaali on tuotettu Marian koulun Lieke-opetuksen työyhteisössä. Sitä on käytetty sekä opinnäytetyöraportin työprosessin kuvauksessa että itse tuotoksessa, perehdytyskansiossa. Perehdytyskansion aineisto on palavereissa ja keskusteluissa saatua materiaalia. Työyhteisössä pidetyt, neljä palaveria,

työpäivien aikana käydyt keskustelut ja muut työvaiheet, rehtorien konsultointi ja aiheeseen liittyvien opinnäytetöihin tutustuminen ovat aineistoa työprosessin kuvaukseen.

Perehdytyskansioon tulevaa tietoa tulee tarkistaa, täydentää, karsia ja jäsentää prosessin eri vaiheissa. Nämä prosessin vaiheet on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti pitäen mielessäni laaditut tavoitteet sekä raportin että itse perehdytyskansion osalta. Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on lähtökohdiltaan konstruktivistinen, joten se on pyritty huomioimaan niin lopullisessa opinnäytetyössä tuotoksineen kuin työstämisvaiheissa. Tekijä kokeekin, että opinnäytetyö on näyte tekijänsä osaamisesta, mutta myös yksi osa koko sosionomikoulutuksen oppimisprosessia, konstruktivismin hengessä. (Vilka & Airaksinen 2003, 16.)

Aineiston arviointi on tärkeä osa opinnäytetyön kokoamista. Se mahdollisti aineiston jäsentämisen, muokkauksen ja karsimisen. (Vilka & Airaksinen 2003, 68–69.) Arviointia tapahtui koko prosessoinnin ajan. Toiminnallisen opinnäytetyön luonteen mukaisesti arvioinnin pohjalta palattiin tarvittaessa prosessin edelliseen vaiheeseen sisältöjen tarkistamiseksi.

8 Perehdytyskansio

8.1 Perehdytyskansion sisällön synty

Marian koulun Lieke-opetukseen koottu perehdytyskansio on 51-sivuinen kokonaisuus. Se sisältää suunnitelmista poiketen neljä eri kokonaisuutta. Alun perin kansio oli tarkoitus jakaa viiteen asiakokonaisuuteen. Nämä asiat ovat mukana lopullisessa kansiossa, mutta sisältöä on koottu ja yhdistelty seuraavien neljän otsikon alle: perusopetuksen arvot, perusopetukseen ja perehdyttämiseen liittyviä käsitteitä, yleistä Marian koulusta ja Lieke-opetus.

Perehdytyskansion sisältö on kokonaisuudessaan työyhteisössä yhdessä sovittu (liite 7). Kansioon tulleista asioista työntekijöiden mielestä tärkein oli ohjeistus yleisestä suhtautumisesta Lieke-oppilaisiin ja heidän kanssaan toimimiseen. Näissä ohjeissa tuli näkyväksi myös niin sanottu hiljainen tieto.

Perehdytyskansion ensimmäisillä sivuilla on perusopetuslaissa määritellyt perusopetuksen arvot. Näiden katsottiin olevan niin tärkeä kokonaisuus, että ne sijoitettiin kansion alkuun. Nämä arvot ovat opetus- ja kasvatustyössä huomioitavia perusperiaatteita, joita ei saa unohtaa myöskään kehitysvammaisten kanssa työskenneltäessä.

Kansiossa käsitteiden määrittely pitää sisällään sekä perehdytykseen liittyvän lainsäädännön esiintuomisen että perusopetuksen ja siihen liittyvien erityisoppilaiden opetuksen määrittelyn. Lieke-opetukseen olennaisesti liitettävät harjaantumisopetuksen, pidennetyn oppivelvollisuuden ja kehitysvammaisuuden määritelmät on myös käsitelty. Isossa koulukeskuksessa toimivaa Lieke-opetusta leimaa integraation eri muodot. Näin ollen myös integraatio on määritelty. Käsitteiden määrittely on hyvin teoreettista ja Lieke-opetuksen työntekijöiden mielestä lähinnä minua opinnäytetyöntekijänä palveleva osio. Poiketen tästä yleisestä mielipiteestä olen samaa mieltä sosionomiopiskelijan kanssa siitä, että se on tärkeä osio varsinkin vasta alalle tuleville.

Yleinen tietous Marian koulusta sisältää koulun yhteystiedot ja kertoo koulun sijainnin. Kokosimme sinne myös koulussa työskentelevien oikeuksia ja velvollisuuksia sisältäen salassapitovelvollisuuden, ilmoitusvelvollisuuden, tiedonsaantioikeuden ja työntekijöiden vastuut. Vastuita kirjatessa painotimme nimenomaan opettajan ja koulunkäyntiavustajan erilaisia vastuunkannon muotoja.

Työehtosopimukseen ja työsuhteeseen liittyvät kokonaisuudet on liitetty yleiseen osioon Marian koulusta. Useassa kohtaa on viitattu OVTES:iin (= opetusalan virka- ja työehtosopimus) ja KVTES:iin (= kunnallisten työntekijöiden virka- ja työehtosopimus) selittämättä asiaa kansiossa tarkemmin. Tämä käytäntö otettiin tavaksi kansiota koottaessa lähinnä siksi, ettei perehdytyskansio olisi kasvanut liian laajaksi. Kirjaset, jotka sisältävät OVTES:n ja KVTES:n löytyvät rehtorin kansliasta. Tämä mainitaan perehdytyskansiossa.

Halusimme liittää yleiseen osioon Marian koulusta myös Lieke-opetukseen tulevan materiaalin teon ja opetusmateriaalin kartoittamisen myös muualta Marian opetuksesta. Tämä siksi, että materiaalin teko ja sen muualta lainaus ovat oleellinen osa Lieke-opetusta. Lieke-oppilaille suunnattuja oppikirjoja ja valmista opetusmateriaalia on vähän. Monet, heille suunnatut oppikirjat eivät sisällä tarpeeksi kertausta tai opetettavat asiakokonaisuudet ovat liian vaikeita. Näin ollen opetusmateriaalia täytyy myös tehdä. Materiaalin valmistus kuuluu perehdytyskansion yleiseen tietouteen Marian koulusta mielestämme sen takia että, eri opetusmuotojen materiaali ja sen valmistuksen soisi olevan yhteinen käytäntö koko Marian koulussa.

Marian koulun palaveri- ja tiedottamiskäytännöt on kirjattu myös yleiseen osuuteen Marian koulusta. On tärkeää, että tulokaskin tietää vuodesta toiseen toistuvat tiistai-palaverit ja muistaa päivittäin seurata opettajanhuoneen ”fläppitaulua”. Opettajanhuoneessa ja avustajien työpisteissä on tietokoneita, joiden käytöstä on informaatiota yleisessä osiossa. Tämän osion loppuun koottiin Marian koulun järjestyssäännöt samoin kuin mainitaan kyseessä olevan perehdytyskansion sisältö.

Perehdytyskansion viimeinen osio käsittelee itse Lieke-opetusta. Aluksi annetaan yleisiä ohjeita Lieke-oppilaiden kanssa toimimiseen ja heihin suhtautumiseen. Tämä myös hiljaiseen tietoon perustuva ohjeistus koettiin tärkeimmäksi asiakokonaisuudeksi koko perehdytyskansiossa.

Lieke-opetuksen tilannekohtaiset ohjeet liittyvät koulupäivän kulkuun ja ne on kirjattu seuraavien otsikoiden alle: aamutoiminta, kouluun tulo, oppitunnit, välitunnit, integraatio, koulusta lähtö, päivittäiset toiminnot. Miettiessämme ohjeistuksia näihin, päivittäin toistuviin tilanteisiin, otimme periaatteeksi koota nimenomaan yleiset ohjeet niihin. Käytännöt näissä tilanteissa poikkeavat paljon Lieke-luokasta riippuen. Eniten erilaisiin käytäntöihin vaikuttavat oppilaiden ikä, luokka-aste ja sitä kautta usein oppilaiden omatoimisuus. Kansiossa suositellaankin tutustumista työskentelyluokan omiin käytäntöihin. Tilannekohtaisten ohjeiden jälkeen perehdytyskansiossa kerrotaan yleisesti koko peruskoulua koskeva ohjeistus oppilaiden lääkehoidosta.

Perehdytyskansion lopussa on opettajan muistilista, ohjeet koulunkäyntiavustajille sekä hallintopäälliköltä että JHL:ltä. Sinne on liitetty myös Marian ja Armfeltin koulun kartat sekä työsuojelun yhteystiedot. Viimeisenä on Marian ja Armfeltin koulun pelastus- ja sammutusohjeet.

Perehdytyskansion etukannen taskussa on taulukko, jossa on rivit päivityspäivämäärälle ja päivittäjälle. Ensimmäiselle riville kirjoitin oman nimeni ja marraskuun loppupuolen päivämäärän. Päivityskäytäntöjen luominen onkin tärkeä, seuraava askel Lieke-opetuksen kokonaisvaltaista perehdytystä suunniteltaessa.

8.2 Perehdytyskansion ulkonäkö ja käytettävyys

Perehdytyskansio on väriltään aniliininpunainen. Sen sivut ovat vihreät, keltaiset ja lilat. Kansion ulkonäkö on pyritty tekemään visuaalisesti houkuttelevaksi. Kansio on sivumäärästä (51) huolimatta inhimillisen kokoinen. Erivärisin paperein erotellut kokonaisuudet auttavat löytämään tarvittavat tiedot. Sivut on laitettu muovitaskuihin, joten niiden käyttöikä on pidempi.

Perehdytyskansio on kooltaan sellainen, että se on helppo antaa luettavaksi ja keskustelun virittäjäksi uudelle työntekijälle. Erivärisin sivuin erotellut kokonaisuudet on helposti kerrottavissa tulokkaalle. Uudelle tulokkaalle tutustuminen perehdytyskansioon antaa yleiset tiedot Lieke-opetuksesta. Tiiviimpi perehdytys tapahtuu työskentelyluokassa. Kun tämä käytäntö on mainittu myös perehdytyskansiossa, voidaan sanoa, että Lieke-opetuksen perehdytyskäytännöt on aloitettu.

8.3 Perehdytyskansioista saadut kommentit

Aloittaessani perehdytyskansio-prosessin sain työyhteisössämme runsaasti kannustusta ja tukea. Kiireisestä työstämme huolimatta saimme koottua kansion. Olimme yhtä mieltä siitä, että oli tavallaan hyvä, ettei aikaa kansion suunnittelulle ollut järjestettävissä enempää. Pystyimme näin kokoamaan siihen vain todella oleellista tietoa.

Lieke-opetuksen henkilökunta oli silmin nähden tyytyväinen esittelemääni perehdytyskansioon, samoin rehtori Loiske. Rehtori mainitsi, että hän oli hiukan ihmeissään, että työni ohessa olen pystynyt työstämään niin kattavan kansion. Hän oli tyytyväinen, että siinä käsiteltiin myös yleisesti perusopetusta ja Marian koulua.

Kansion ulkonäkö on herättänyt ihastusta. Sen sanottiin suorastaan houkuttelevan tutustumaan sisältöön. Eikä sisältökään kommentoijien mielestä vaikuta aiheesta huolimatta (!) tylsältä, kun sivut ovat värikkäät.

Päivitys ja siitä vastaavien henkilöiden mainitseminen erikseen perehdytyskansiossa olisi monen kommentoijan mielestä voitu tehdä. Pelkkä avoin lista kansion muovitaskussa ei vielä velvoita ketään mihinkään. Jos Lieke-opetuksessa olisi jo nimetty perehdyttäjä, se tulisi mainita kansiossa. Mutta koska sitä ei vielä ole, asian järjestämisestä muistuttaa perehdytyskansion olemassaolo. Mutta kaiken kaikkiaan työ on otettu hyvin vastaan ja voimme olla ylpeitä saavutuksestamme. Muistakaamme kuitenkin jatkossa sopia myös perehdytys- ja päivitysvastuut.

9 Prosessin arviointi ja pohdinta

Perehdytyskansioprosessi on ollut opinnäytetyön tekijälle työläs ja aikaa vievä. Vastuullinen työ määräaikaisena Lieke-luokan opettajana on kiinnostavuudessaan ohittanut usein perehdytyskansion ja opinnäytetyöraportin tekemisen. Toisaalta kansion kokoaminen raporteineen on iso osa sosionomitutkinnon suorittamista, joka taas mahdollistaa Lieke-opettajan koulutukseen hakeutumisen. Tämä seikka on toki auttanut prosessin loppuunsaattamista ja motivoinut näin tekijäänsä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23.)

Opinnäytetyön tekijä on usein tämän prosessin vaiheessa huomannut, ettei ole helppoa tehdä kattavaa ja muita palvelevaa opinnäytetyöraporttia eikä itse perehdytyskansiotakaan aihealueesta, joka itselle on todella tuttu. Tekijä pitää esimerkiksi erityisopetuksen sanastoa niin tuttuna, että sen avaaminen perusteellisesti lukijalle, joka ei välttämättä ole perehtynyt niihin mitenkään, vaikeana hahmottaa. Toisaalta opinnäytetyöraporttia tehdessä tekijä upposi määrittelemään perusopetukseen ja erityisopetukseen liittyvää sanastoa niin laajasti, että opinnäytetyön perimmäinen tarkoitus, itse perehdytyskansioprosessin kuvaus, oli hämärtyä. Tämä johtui taas siitä, että tekijä kokee työnsä erityisopetuksessa niin tärkeäksi, että toivoo muidenkin käsittävän sen eri muodot. Tekijän onkin monesti prosessin kuluessa ajatellut, että opinnäytetyön tekeminen ihan eri aihealueesta kuin, mihin oma työ liittyy, olisi ollut helpompaa. Tosin motivaation löytyminen siihen olisi saattanut olla vaikeampaa.

Ajan löytyminen perehdytyskansion kokoamiseksi on ollut hankalaa koko työyhteisössä. Varsinkin syksyllä 2011 aloitetut Marian koulun laajat työyhteisökoulutukset ja työnohjaus ovat rasittaneet työntekijöitä siinä määrin, että keväällä koettu innostuneisuus perehdytyksen suunnitteluun on ollut syksyllä kadoksissa. Tämä osaltaan vaikutti perehdytyskansio-prosessin viivästymiseen eikä opinnäytetyö ollut valmis suunnitellusti.

Menetelmänä keskustelut ja niiden pohjalta tehdyt muistiinpanot ja muistiot ovat olleet hyvä tapa toimia. Keskusteluilmapiiri on ollut hyvä ja avoin. Olisi vaan

toivonut, että mahdollisuuksia näihin keskusteluihin olisi löytynyt enemmän. Kiireisen työpäivän aikana pitkiin perehdytyspalaverihin ei ole ollut aikaa. Oppilaiden erityisyyden ja jatkuvan valvonnan takia jo Marian koulun rutiineihin kuuluvat viikoittaiset palaverit vaativat Lieke-opetuksessa aina erityisjärjestelyjä.

Perehdytyspalavereissa käytyjen keskustelujen myötä tullut materiaali on ollut kauttaaltaan hyödynnettävissä perehdytyskansioon. Perehdytyskansion teemat liittyen koulupäivän aikana toistuviin arkirutiineihin ovat kokonaisuudessaan yhdessä sovittuja. Työsuojelulliset, hallinnolliset ja työehtosopimusasiat tekijä on koonnut Marian koulun rehtorin konsultaatiota apuna käyttäen. Näin on priorisoitu niukan ajan puitteissa yhdessä koottavia aiheita.

Toiminnallisen opinnäytetyön vaiheiden kuvaus on ollut tekijälle hankalaa, osin siksi, että kirjallisuutta aiheesta on aika vähän ja eri ammattikorkeakouluissa tehdyt toiminnalliset opinnäytetyöt on tehty erilaisia käytäntöjä noudattaen. Myös Turun ammattikorkeakoulussa tehdyt tällaiset opinnäytetyöprojektit poikkeavat toisistaan. Prosessin eri vaiheiden kuvaus on saattanut tehdä opinnäytetyöraportista sekavan. Varsinkin, kun prosessin suunnittelu poikkeaa hiukan toteutuneesta. Prosessi on edennyt hitaasti ollen välillä tyystin tauolla. Näin ollen tekijänkin on ollut välillä vaikea hahmottaa, missä prosessin vaiheessa kulloinkin ollaan menossa. Tosin toiminnallisen opinnäytetyön luonteeseen kuuluu tällainen sykäyksittäin eteneminen, jolloin prosessin kuluessa palataan ajoittain myös edelliseen vaiheeseen. (Vilka & Airaksinen 2003.)

Hitaasta ja kankeasta prosessin etenemisestä huolimatta aikaansaatu tuotos, itse perehdytyskansio on hyvä. Tätä mieltä on koko työyhteisö. Se ei ole teoria osuudesta huolimatta liian laaja, vaikka aluksi näytti siltä. Erityistä huomiota ja kiitosta on saanut kansioon sisällytetyt, Oiva Ikosen näkemyksiä ja niin sanottua hiljaista tietoa hyödyntävät yleiset ohjeet suhtautumisesta kehitysvammaisiin ja heidän opetukseensa. Nämä ohjeet tulostetaan jokaisen Lieke-luokan seinälle ohjeeksi ja opastukseksi. Tämä kooste on tavallaan ensimmäinen perehdytettävä asia tulokkaille ja se on heti luettavissa.

Perehdytyksen merkitys on koettu tärkeäksi koko prosessin ajan. Lieke-luokissa työskentelevät tietävät tekevänsä arvokasta ja välillä vaikeatakin työtä, jonka käytännöt ja periaatteet koetaan tärkeäksi jaettavaksi uusille työntekijöille. Oppilaiden erityisyyden takia työ on usein haastavaa, mikä aiheuttaa välillä uupumista ja toimintatapojen tarkistamista. Näihin tilanteisiin voisi tulokkaan mielipiteillä ja näkökannan tuoreudella olla koko työyhteisön voimavaroja ja jaksamista lisäävä vaikutus. (Kupias & Peltola 2007, 117.)

Uuden työntekijän arvon ymmärtäminen on ehkä hankalin seikka perehdytystä suunniteltaessa. Keskusteltaessa tästä se kyllä hyväksyttiin ja todettiin merkitykselliseksi, mutta toisaalta tunnustettiin, että käytännössä se saattaa jäädä huomiotta. Varsinkin, jos tulokas on kovin karkäs arvioimaan työyhteisön käytäntöjä, se saattaa aiheuttaa kokeneissa työntekijöissä puolustusreaktion eikä tulokkaan näkemyksiä periaatteessa oteta huomioon. Tulokkaalta odotetaan nöyryyttä varsinkin ensimmäisinä työpäivinä. Uusia näkemyksiä ja ideoita on helpompi saada läpi muutaman työskentelykuukauden jälkeen.

Yksi perehdytyksen teemoista tulisi aina olla vallan ja vastuun pohtiminen. Koulussa työskentelevät aikuiset käyttävät tavallaan valtaa opettaessaan ja kasvattaessaan oppilaita. Olisi muistettava, että tämä valta pitää sisällään myös suuren vastuun. Toiminnan kohteena ovat ihmiset, toisten lapset. Suhtautuminen työhön tulee olla ammatillista ja inhimillistä.

Vaikka peruskoulun opetusmuodot ovat kehittyneet behavioristisista opetustavoista osallistavan konstruktivismin suuntaan, silti alan ammattilaisilla on erilaisia tapoja toimia. Oli työtapa, mikä hyvänsä, työskenneltäessä peruskoulua käyvien lasten ja nuorten kanssa, tulisi aina muistaa peruskoulun arvot ja opetussuunnitelman perusteet: oppilaslähtöisyys, osallisuus, itsemääräämisoikeus. Koulu ei saa olla paikka, jossa ”pikkupomot” tyydyttävät vallanhimoaan, kun eivät syystä tai toisesta pysty siihen muualla. Tämä kaikki asettaa haasteita myös perehdytykselle, jonka tulisi pitää sisällään niin peruskoulun arvojen ja talon tapojen siirtämisen kuin avoimen asenteen tulokkaan näkemyksillekin. Ehkä viimeksi mainitun laajempi huomioiminen

edesauttaisi myös sitä, ettei peruskoulumaailma olisi kauttaaltaan, ei vain perehdytyksen suhteen, niin kankea ”laiva” kääntää uusia tuulia kohti kuin se nykyisellään vielä on.

LÄHTEET

- Berger, P. & Luckmann, T. 1998. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. Raiskila, V. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiltunen, V; Hyytiäinen, M; Lindroos, S. & Matero, M. 2008. Ohjaan ja avustan - koulunkäyntiavustajan käsikirja. 1. painos. Helsinki: Wsoy.
- Ikonen, O. 1998. Kehitysvammaisten opetus. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Ikonen, O. & Krogerus, A. (toim.) 2009. Ainutkertainen oppija - erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.
- Kangas, P. & Hämäläinen, J. 2007. Perehdyttämisen suunnittelu ja toteutus. 1. painos. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Kaartinen, V. 1996. Aktiivinen oppiminen - lukijaksi ja äidinkielen opettajaksi. Turku: Turun yliopisto.
- Kaski, M. (toim.); Manninen, A.; Mölsä, P. & Pihko, H. 2001. Kehitysvammaisuus. 1. painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Kehitysvammahuollon tietopankki 2011. Viitattu 6.3.2011 www.kvhtietopankki.fi > Päähakemisto > Kehitysvamma - mitä se on?
- Kjelin, E. & Kuusisto, P. 2003. Tulokkaasta tuloksetekijäksi. Jyväskylä: Talentum Media Oy.
- Koljonen, K. 2010. Kahden harjaantumisoppilaan integroiminen yläkouluun. Pro-Gradu - tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Kupias, P. & Peltola, R. 2009. Perehdyttämisen pelikentällä. Tampere: Palmenia Oy yliopistokustannus.
- Lepistö, I. 2004. Työpaikkakouluttajan käsikirja. 2. painos. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Manninen, E.; Maunu, K. & Läksy, M. (toim.) 1998. Opinnäytetyötä tehden ammattitaitoon - ohjeita ja ideoita opinnäytetyöhön. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu.
- Manninen, O. (toim.) 2008. Työelämäosaamisen käsikirja, työelämäosaamisen edistäminen Pirkanmaalla - verkostot. Tampere. Domus Print Oy.
- Merimaa, E. & Virtanen, P. 2007. Koulunkäyntiavustajan kirja. Juva: PS-kustannus.
- Moilanen, R.; Tasala, M. & Virtainlahti, S. 2005. Hiljainen tieto näkyväksi. Helsinki: Ilmarinen.
- Moberg, S. 2003. Erityisopetuksen ja yleisopetuksen integraatio opettajien silmin. Teoksessa Poikkeava vai erityinen? Jyväskylä: PS-kustannus.
- Murto, P. 1992. Saako vammaisen tulla kouluun. Jyväskylä: ER-paino.
- Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Vammala: Opetushallitus.
- Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria konstruktivismista realismiin. Vammala: Tammi.

Sähköposti > Lea Salokannel > Salon esi- ja perusopetuksen kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin suunnitelma. 17.12.2010.

Takala, M. (toim.) 2010. Erityispedagogiikka ja kouluikä. Helsinki: Gaudeamus.

Tynjälä, P. 2002. Oppiminen tiedon rakentamisena, konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519/laki/kehitysvammalaki. Viitattu 6.3.2011.

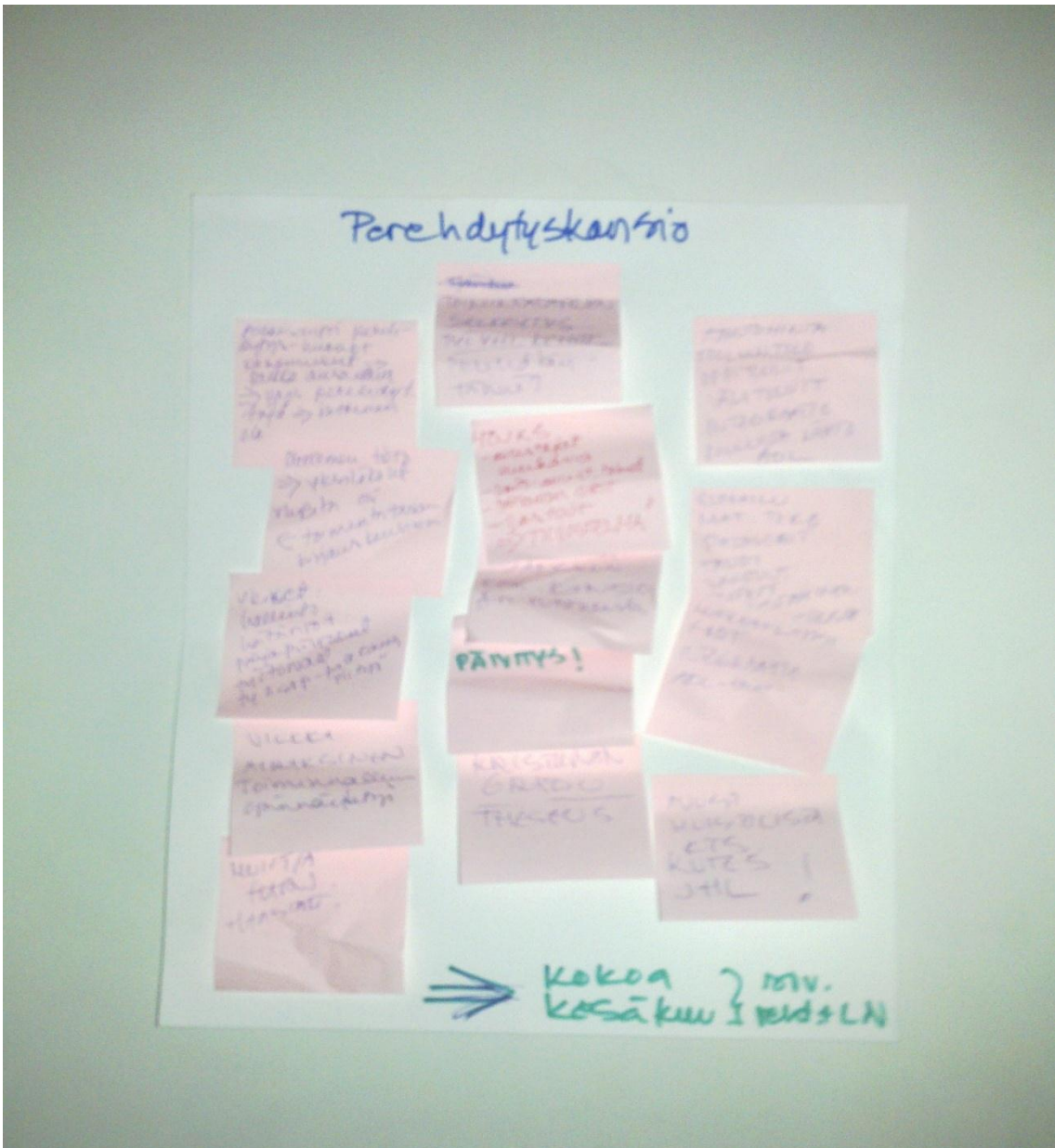
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628.perusopetuslaki. Viitattu 6.3.2011.

www.kvhtietopankki.fi. Viitattu 6.3.2011 > Päähakemisto > Kehitysvamma - mitä se on?

<http://www.wellingtons.com.au/existingrestaurant/humanResources/recruitment/Employee%20Induction%20Booklet.pdf>. Viitattu 3.1.2012

Kari Salonen 2011 – Turun AMK – Sosiaalialan koulutusohjelma: Toiminnallisen opinnäytetyön eteneminen prosessina eli kehittämistyönä -kaavio.

"Perehdytysfläppi"

Muistio perehdytyspalaverista 4.3.2011

- aikaisemmin, muualla saatu perehdytys – vaihtelevat käytännöt – lähinnä perehdytyskansio
- Marian koulun Lieke-opetuksen perehdytys:
 - parhaimmillaan uusi avustaja kokoneemman mukana aluksi
 - opettajan äitiysloman sijaisuus = tutustuminen luokan toimintaan etukäteen
- suhtautuminen tulokkaaseen-muissa työpaikoissa jopa välinpitämätöntä-tervehdyksen välttäminen-paikka ansaittava = perehdyttäjän merkitys
- perehdytyskansioita monenlaisia, usein todella niukkoja, joissa vain yhteystietoja tai liian laajoja – oleellisen tiedon löytäminen hankalaa
- tuleeko kansioon oppilaskohtaisia ohjeita - ei- muuttuvat vuosittain, kerrotaan tilannekohtaisesti – tämä käytäntö kirjataan perehdytyskansioon
- kirjattava myös yleiset ohjeet: hallinto, hätänumerot, pohjapiirrokset, työturvallisuus, työsopimus - tekijä kokoaa rehtorin kanssa

Muistio perehdytyspalaverista 30.3.2011

Marian koulun Lieke-opetuksen perehdytyskansiopalaveri 30.3.

- työnkuvien kokoaminen
 - luokkakohtaiset erot/ isot oppilaat/ pienet oppilaat
 - avustajakohtaiset erot/aamutoiminta/ koulutoiminta
 - opettajakohtaiset erot/persoona/ ala-, keski-, yläluokka
 - hoito- ja avustustoimet

- HOJKS – avustajien osallistumisen merkitys – luokkakohtaiset käytännöt

- vastuut/opettaja/avustaja/rehtorin kokonaisvastuu

Muistio perehdytyspalaverista 8.4.2011

Marian koulun Lieke-opetuksen perehdytyspalaveri 8.4.2011

- Perehdytyskansion otsikot käytännön tilanteisiin
 - aamutoiminta
 - kouluun tulo
 - oppitunnit
 - välitunnit
 - integraatio
 - koulusta lähtö
 - päivittäiset toiminnot = adl
 - ruokailu
 - materiaalin teko
 - palaverit
 - tauot
 - vastuut
 - ylityöt
 - sijaistaminen
 - opettajan muistilista
- luokkakohtaiset erot em.
- integraatio/ isot oppilaat/ pienet oppilaat
 - Armfeltin integraatio = yksilöintegraatio
 - välitunnit
 - ruokailu
 - luokkaintegraatio/ pienemmät oppilaat
- adl-toimintojen erot
 - yläkoululaiset täysin omatoimisia
 - pienet/ Vaike-oppilaat – jopa hoidollisia toimenpiteitä

Muistio perehdytyspalaverista 3.5.2011

- perehdytyskäytäntöjen luominen – päivitys – vastuiden jakaminen
 - säännöllisyys päivitykseen – lukuvuoden alku – kevätlukukauden alku
 - käytäntöjen oleellisesti muuttuessa

- kansion ollessa valmis jaetaan päivitysvastuut

Muistio palavereista 4.-5.10.2011

- kansio liian laaja ?- käsitteiden määrittelyn supistaminen?
- käsitteet tarpeellisia – varsinkin kokemattomille opiskelijoille
- ensisijaiset tutustuttavat
- toissijaiset tutustuttavat
- eriväriset sivut
- integraatio-yhteydenpito

SISÄLTÖ

PERUSOPETUKSEN ARVOT	4
PERUSOPETUKSEEN JA PEREHDYTYKSEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ	6
Perusopetus	7
Erityisopetus	8
Pidennetty oppivelvollisuus	9
Harjaantumisopetus	9
Integraatio	11
Kehitysvammaisuus	13
Perehdytys	14
Perehdyttämistä ohjaava lainsäädäntö	14
Lähteet	17
YLEISTÄ MARIAN KOULUSTA JA PERUSOPETUKSESTA	18
MARIAN KOULU	19
KOULUSSA TYÖSKENTELEVIEN OIKEUKSIA JA VELVOLLISUUKSIA	21
Salassapitovelvollisuus	21
Tiedonsaantioikeus	22
Ilmoitusvelvollisuus	22
Vastuut	23
YLEISTÄ TULLESSASI TÖIHIN TAI HARJOITTELUUN MARIAN KOULUUN	24
Työehtosopimukset	24
Työsuhde	24
Työturvallisuus	25
Palkka	25
Työajat	25
Tauot	26
Koeaika	26
Työterveys	26
Ylityöt	27

Sijaistaminen	27
Poissaolot	27
Vuosilomat	28
Avustajien kesäkeskeytys	28
Materiaalin teko	28
Palaverit	28
Tiedottaminen	29
Tietokoneet	29
Perehdytyskansio	29
MARIAN KOULUN JÄRJESTYSSÄÄNNÖT	30
LIEKE-OPETUS	33
YLEISIÄ HYVÄKSIKOETTUJA OHJEITA LIEKE-OPPILAIKEN KANSSA TOIMIMISEEN	34
LIEKE-LUOKKIEN TILANNEKOHTAISET YLEISET OHJEET	35
Aamutoiminta	35
Kouluun tulo	36
Oppitunnit	37
Välitunnit	38
Integraatio	39
Koulusta lähtö	40
Päivittäiset toiminnot=adl-toiminnot	41
Oppilaiden lääkehoito	43
OPETTAJAN MUISTILISTA	44
LIITTEET	